

DONELAIČIO ŽEMĖ

Leidžia Kristijono
Donelaičio draugija
Leidžiamas nuo 1992 m.

2018 m.
birželis
Nr. 2 (223)

Kaina 2 Eur

Turinys

AKTUALIJOS

- Seimo rūmuose – K.Donelaičio draugijos narių susirinkimas..... 3
Anželika Špiliova: „Žinoti ir gerbti kitų šalių kultūrą yra būtina“ 4

K.DONELAITIS

- Tolminkiemyje K.Donelaičio „Metai“ skambėjo lietuviškai,
prancūziškai ir ispaniškai..... 6
„Metų“ vertėjos – apie pirmąjį apsilankymą Tolminkiemyje 8
K.Donelaitis ir paroda „Kalbos ir literatūros keliu“ 10
Vašingtono K.Donelaičio lituanistinės mokyklos ažuoliukas –
vienybės ir bendruomeniškumo simbolis..... 11
Kristijonas Donelaitis – metrologas..... 14

2018-ieji – VYDŪNO METAI

- Vydūnas – tautinės savimonės žadintojas ir ugdytojas 15
Sveikinimo žodis..... 17
Išleista monografija apie Vydūną..... 18
„Spindulys esu tos begalinės šviesos...“ 19

JAUNIESIEMS SKAITYTOJAMS

- Apie pavargėlį, kuriam senelis stalėlį, ėriuką ir vėzdą padovanojo..... 22

PAMOKOS

- Учимся говорить по-литовски 24

NAUJOS KNYGOS

- Tolminkiemio hegzametrai 25

Pirmajame viršelyje – pirmą kartą Tolminkiemyje apsilankė ir „Metų“ ištraukas ispanų bei prancūzų kalbomis skaitė vertėjos C.C.Dugo (dešinėje) ir K.Masiulytė-Paliulienė (Algio Vaškevičiaus nuotr.).

Paskutiniajame viršelyje – Tolminkiemio bažnyčios vitražas (Algio Vaškevičiaus nuotr.).

Leidžia:

Kristijono Donelaičio draugija

LT-68295 Marijampolė,

Vytauto g. 28

www.donelaitis.info

draugija@donelaitis.info

Redaguoja:

Algis Vaškevičius – redaktorius,

Gintaras Skamaročius –

K.Donelaičio draugijos

pirmininkas,

Saulius Svilius – techninis

redaktorius

„Donelaičio žemės“ redkolegija:

G.Skamaročius (pirmininkas),

N.Kitkauskas, V.Gočas,

V.Juraitis, Dž.Maskuliūnienė,

A.Matulevičius, R.Senapėdis,

V.Šilas

Spausdino AB „Spauda“,

Laisvės pr. 60, LT-05120 Vilnius

Rankraštis pasirašytas spaudai

2018-06-29

Rankraščiai taisomi ir trumpinami
redakcijos nuožiūra.

Redakcijos nuomonė nebūtinai
sutampa su autorių nuomone

Tiražas – 1200 egz.

K.Donelaičio draugijos sąskaita:

LT917044060001135106

Projektą iš dalies remia

Spaudos, radijo ir televizijos

rėmimo fondas bei VšĮ Nemuno

euroregiono Marijampolės biuras

SPAUDOS,
RADIJO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

www.nemunus.info

Seimo rūmuose – K.Donelaičio draugijos narių susirinkimas

Lietuvos Respublikos Seimo rūmuose, švietimo ir mokslo komiteto posėdžių salėje surengtas K.Donelaičio draugijos narių susirinkimas. Į jį atvyko draugijos nariai iš Marijampolės, Vilniaus, Šiaulių, Panevėžio, Klaipėdos, Kauno. Beveik dvi valandas trukęs susirinkimas buvo darbingas ir rezultatyvus.

Draugijos pirmininkas Gintaras Skamaročius pateikė praėjusių metų finansinę ir veiklos ataskaitas. Draugijos dokumentus tikrinusi revizorė nustatė, kad per ataskaitinį laikotarpį finansinių pažeidimų nerasta, visos gautos pajamos ir išlaidos panaudotos pagal paskirtį, priskaitymai ir atskaitymai su atitinkamomis įstaigomis pateikti laiku ir teisingai.

Draugija taip pat vykdė administracinę veiklą – surengė visuotinį narių susirinkimą ir tarybos posėdį, įvairius susitikimus, ataskaitas, tvirtino draugijos narių ir bičiulių aktyvesnio dalyvavimo veiklos sritis, taip pat buvo pasirašytos bendradarbiavimo sutartys su Stalupėnų (Nesterovo) rajono administracija ir Karaliaučiaus srities istorijos ir meno muziejumi. Be to, vykdyta draugijos populiarinimo veikla, leistas ketvirtinis žurnalas „Donelaičio žemė“,

rengta ir pateikta informacija interneto svetainei www.donelaitis.info bei draugijos paskyrai socialinio tinklo „Facebook“ puslapyje. Kartu su partneriais Vilniuje, Rašytojų sąjungos svetainėje surengti 2017 m. apdovanojimai K.Donelaičio medaliu „Širdings brolau“ bei Mažosios Lietuvos (Tilžės akto) 90-mečio minėjimas.

Kaip ir anksčiau rengiami pačios draugijos ir jos narių bei bičiulių leidinių bei kūrinių pristatymai, populiarinimai įvairiose vietose, tarp jų ir tarptautinių susitikimų su Karaliaučiaus krašto srities ir savivaldybių administracinių struktūrų, nevyriausybinių organizacijų atstovais. Jau nemažai metų organizuojamos talkos ir kiti renginiai K.Donelaitį ir jo kraštiečius menančio palikimo žinomumui didinti – tai ir K.Donelaičio gimtinės Lazdynėliuose parko tvarkymas bei susiję kadastriniai ir kraštovaizdžio planavimo darbai, ir jo vardo memorialinio muziejaus Tolminkiemyje pastatų, ekspozicijų, parko tvarkymas ir su tuo susiję planavimo, techninės dokumentacijos rengimo klausimai, planuojami ir vykdomi darbai. Be to, tvarkoma pagal galimybes Herkaus Manto žūties vieta Nar-

kyčiuose (Meždurečėje).

Didinant K.Donelaičio, Vydūno, Martyno Mažvydo ir jo kraštiečių bei Mažosios Lietuvos atminimą bei gerinant žinomumą, surengti K.Donelaičio gimtadienio paminėjimai prie jo paminklų Klaipėdoje ir Marijampolėje, Vilniuje paminėta Mažosios Lietuvos diena, dalyvauta Vydūno 150 metų jubiliejiniuose renginiuose Kaune ir kitur, rengtos pažintinės ir dalykinės išvykos į Mažąją Lietuvą, žiniasklaidos priemonėse spausdinti straipsniai, komentarai ir pokalbiai.

Draugijos skyriai įvairiuose Lietuvos miestuose taip pat organizavo savo renginius.

Buvo sprendžiami lietuviško švietimo ir kultūros Karaliaučiaus

Birželio 22-ąją netekome Laimutės Kitkauskienės - ilgametės K.Donelaičio draugijos narės, knygos „Kristijono Donelaičio memorialas Tolminkiemyje“ bendraautorės, šiai draugijai daug metų vadovavusio Napalio Kitkausko žmonos ir bendražygės. Nuoširdi užuojauta visiems giminėms ir artimiesiems.

Kristijono Donelaičio draugija

krašte klausimai, bendradarbiauta su mokytojais, specialistais ir susijusių institucijų atstovais abiejose sienos pusėse. Vykdyta projektinė veikla – Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondui, Lietuvos ir Rusijos 2014-2020 metų bendradarbiavimo programai rengtos paraiškos ir prašymai daliniam finansavimui gauti.

Visuotiniame draugijos narių susirinkime apie žurnalo „Donelaičio žemė“ leidybą ir planus kalbėjo žurnalo redaktorius Algis Vaškevičius. Jis pasidžiaugė šiemet 200 egzempliorių išaugusiu žurnalo tiražu ir apgailestavo, kad dėl įvairių kliūčių nėra lengva žurnalą platinti Karaliaučiaus krašte. Susirinkimo dalyviai pateikė pasiūlymų, kokias temas dar reikėtų paliesti žurnale, siūlė spausdinti dalį medžiagos rusų kalba, taip pat skirti dėmesio ir mažiesiems skaitytojams. Susirinkime buvo pasidžiaugta, kad draugija pagal galimybes dirba aktyviai, veikla matoma, kad draugijos svetainė bei paskyra puslapyje „Facebook“ pateikia daug aktualios informacijos apie įvairius renginius ir veiklą.

Susirinkimo dalyviai pateikė pasiūlymus, ką šiais metais galima būtų apdovanoti K.Donelaičio medaliu „Širdings brolau“. Pasiūlyta nemažai kandidatūrų, o speciali komisija nominantus iš pasiūlytųjų atrinks vėliau. Planuojama, kad šiais metais, kai bus minima Mažosios Lietuvos diena (Tilžės akto pasirašymo 100 metų sukaktis), iškilmingas jos minėjimas ir medalių įteikimas bus surengtas Valdovų rūmuose.

Susirinkime taip pat diskutuota dėl draugijos struktūros, aptarta ir būsimo išvykos į renginius Tolminkemyje, Lazdynėlius bei nemažai ir kitų klausimų.

*DŽ informacija
A.Vaškevičiaus nuotr.*

Anželika Špiliova: „Žinoti

Pernai lapkričio 30 d. Lietuvos rašytojų sąjungos sveitainėje buvo įteikti K.Donelaičio medaliai „Širdings brolau...“. Už kultūrinių mainų tarp Lietuvos ir Karaliaučiaus krašto stiprinimą, K.Donelaičio, Vydūno ir kitų asmenybių bei lietuviškos (baltiškos) kultūros populiarinimą ir sklaidą medaliu buvo apdovanota Tilžės (Sovetsko) miesto muziejaus direktorė Anželika Špiliova, pokalbį su kuria siūlome mūsų skaitytojams.

Nominantės padėkos žodis.

- Pristatykite savo muziejų – kada jis įkurtas, kokios ekspozicijos jame pristatomos? Kaip jūs tapote muziejaus vadove?

- Sovetsko (Tilžės) miesto istorijos muziejus įkurtas prieš 31-erius metus. 1987 metų balandžio 6-ąją jis tapo Kaliningrado (Karaliaučiaus) srities istorijos ir meno muziejaus filialu, bet dar ilgai gyvavo tik popieriuje – muziejui skirtose patalpose labai ilgai užsitęsė remonto darbai. Dėl to priimti pirmuosius lankytojus muziejus galėjo tik praėjus penkeriems metams nuo jo įsteigimo – 1992 metų rugpjūčio 22 dieną. 1999-ųjų kovo pirmąją muziejus pakeitė savo statusą ir tapo savivaldybės kultūros įstaiga.

Muziejaus ekspozicijos atspindi daugelį amžių besitęsiančios miesto istorijos ryškiausių momentus – jo įkūrimą (miesto įkūrėjais nurodomi kryžiuočių ordino riteriai), miesto teisių

gavimą 1522 metais iš pirmojo Prūsijos hercogo Albrechto Brandenburgiečio rankų, Tilžės taikos sutarties pasirašymą 1807 metais, kai ją pasirašė Prancūzijos ir Rusijos imperatoriai Napoleonas, Aleksandras I ir Prūsijos karalius Fridrichas Vilhelmas III, taip pat Pirmojo ir Antrojo pasaulinių karų įvykius.

Dalis ekspozicijos skirta garsiems Tilžės miesto gyventojams – poetui romantikui Maksui von Šenkeldorfui, rašytojui ir poetui Johanesui Bobrovskui, lietuvių filosofui, rašytojui ir visuomenės veikėjui Vilhelmui Storostai – Vydūnui, dramaturgui ir rašytojui, „Kelionės į Tilžę“ kūrėjui Hermanui Zudermanui.

Pokario metų miesto, pavadinto Sovetsku istorija atsispindi ekspozicijoje „Sovetskas. Biografijos pradžia“.

Mano specialybė yra istorikė-muziejininkė, aš baigiau

ir gerbti kitų šalių kultūrą yra būtina“

Rusijos valstybinį humanitarinį universitetą 1993 metais. Visa mano darbinė biografija glaudžiai susijusi su šio miesto muziejumi, kuriame darbuojuosi jau trečias dešimtmetis, pastaruosius aštuonerius metus esu jo direktorė.

- Kiek lankytojų sulaukiate muziejuje per metus, kokie patys vertingiausi jo eksponatai? Kaip muziejuje atsispindi miesto praeitis?

- Pernai muziejų aplankė 10,6 tūkstančių žmonių. Tarp vertingiausių mūsų eksponatų yra rašytojo J.Bobrovskio pomirtinė kaukė, kurią mums padovanojo jo sūnus. Praėjusiais metais minint J.Bobrovskio gimimo 100-ąsias metines muziejus gavo dar vieną vertingą dovaną – eilėraščio „Gimtasis miestas“ originalą, kurį J.Bobrovskis parašė 1946 metais. Tai lyrinis eilėraštis-prisiminimas apie jo gimtąją Tilžę.

Mūsų fondų pasididžiavimas yra XIX amžiaus originalių graviūrų rinkinys, atspindintis pagrindinį istorinį įvykį, susijusį su miesto

vardu – Tilžės taikos sutartį.

Visai neseniai muziejaus vaizduojamojo meno fondą papildė G.Kalmejerio paveikslas „Briedžiai Nidos kopose“, kurį mums perdavė Tilžės burmistro G.Klefelio proanūkis. G.Kalmejeris – žinomas Rytų Prūsijos dailininkas, kurio dirbtuvės Karaliaučiuje visiškai sudegė karo metu.

Prieš dvejus metus mes įsigijome gana įspūdingą pašto atvirukų kolekciją iš XX amžiaus trečiojo dešimtmečio su Tilžės vaizdais. Ją vertindami, ant vieno iš atvirukų aptikome ir įdomų autografą, kurio autorius – Vydūnas, vienas iš geriausių mūsų miesto atstovų. To atviruko vertė iš karto labai pakilo. Labai dažnai už muziejinio daikto slypi kokia nors labai įdomi istorija.

- Ką jūsų muziejuje gali rasti Kristijono Donelaičio, Vydūno bei kitų Lietuvos kūrėjų talento mėgėjai ir vertintojai?

- K.Donelaičio kūrybos mėgėjai daug medžiagos ras poeto memorialiniame muziejuje Čisty-

je Prudy (Tolminkiemyje). Mūsų muziejaus rinkiniuose nėra daiktų, susijusių su lietuvių literatūros klasiku. Jo gimimo 300 metų sukaktį mes pažymėjom surengdami keletą kilnojamųjų parodų – tai ir tarptautinė ekslibrių paroda, skirta tai sukakčiai ir sukvietusi dailininkus iš Lietuvos, Ukrainos, Lenkijos, Rusijos, Japonijos, Danijos, tai ir paroda „Kelionė į istorinę XVIII amžiaus Prūsiją“, kurią paruošė Mažosios Lietuvos fotomenininkų sąjungos nario Sigito Kancevičiaus fotografijų paroda „Donelaitis. Būties pėdsakais“, dailininko Šarūno Leonavičiaus tapybos ir grafikos darbų paroda K.Donelaičio „Metų“ motyvais.

Kalbant apie Vydūną, mes kaupiame su jo vardu susijusią kolekciją – tai ir knygos, jo darbai, taip pat ir tos, kurios buvo išleistos Tilžėje, moksliniai tyrimai apie Vydūną, medaliai. Visai netikėtai pasitinkant Vydūno 150 metų sukaktį iš vieno miesto gyventojų mes gavome dovaną –

raktą nuo buvusio Tilžės kalėjimo, kuriame Vydūnas kalėjo 1938 metais. Visi tie daiktai buvo eksponuojami kartu su Virgilijaus Jankausko fotografijų paroda apie Vydūną.

Birželio 11-ąją mūsų muziejuje remiant Lietuvos konsulatui Sovetske surengta tarptautinė konferencija, skirta Vydūno intelektualinei ir kultūrinei veiklai,

A.Špiliovą sveikina Lietuvos konsulas Tilžėje B.Makušas (dešinėje) bei G.Skamaročius.

kurioje dalyvavo specialistai iš Rusijos, Lietuvos, Vokietijos.

Kalbant apie kitus kūrėjus iš Lietuvos, tai ypatingos svarbos kultūrinis įvykis mūsų miestui buvo dailininko Mikalojaus Konstantino Čiurlionio darbų paroda, kurią mums pristatė profesorius Vytautas Landsbergis. Jis mus supažindino ir su M.K.Čiurlionio muzika, atlikdamas keletą jo kūrinių fortepijonu.

Mes nuolat supažindiname mūsų lankytojus su šiuolaikiniu Lietuvos menu: fotografija, daile, grafika, tekstile. Gegužę surengtos „Muziejų nakties“ akcentu tapo fotografės iš Klaipėdos Ingridos Mockutės-Pocienės darbų paroda „Mutabor“, kuri mūsų muziejuje veikė iki birželio 24 dienos.

- Šiomet kovą ir balandį muziejuje veikė fotografo V.Jankausko darbų paroda apie Vydūną. Ar ji sudomino lankytojus? Ar dažnai muziejus sulaukia lankytojų iš Lietuvos?

- Minint Vydūno 150-ąsias gimimo metines, mes atidarėme parodą „Vydūnas. Praeitis, dabartis ir ateitis“, kurios lankytojus labai sudomino tai, kaip autorius perteikia biografinę medžiagą. Vydūno gyvenimas buvo parodytas fotokoliažų forma, naudojant ir istorines nuotraukas, ir šiuolaikinius kadrus. Tai iš autoriaus pareikalavo ir tiriamosios veiklos. Savo atsiliepimuose lankytojai pažymėjo, kad paroda padėjo geriau suvokti istorinį miesto palikimą. Mano nuomone, tokie renginiai labai sutartina kultūras ir tautas. Lankytojai iš Lietuvos, deja, pas mus retokai apsilanko.

- Kaip jūs pati atradote K.Donelaitį, kaip jį priima muziejaus lankytojai?

- K.Donelaičio vardą žino visas pasaulis, jis yra daugiakultūrinio palikimo dalis, o žinoti ir gerbti ne tik savo, bet ir kitų šalių kultūrą,

mano nuomone, būtina, nes be šito nebūtų tikrojo patriotizmo.

- Pernai jūs buvote apdovanojama K.Donelaičio medaliu „Širdings brolau“. Ką jums ir jūsų muziejaus kolektyvui reiškia šis apdovanojimas?

- Apdovanojimas šiuo medaliu man buvo labai netikėtas. Be jokios abejonės, ir man asmeniškai, ir muziejui šis apdovanojimas – tai ir garbė, ir aukštas darbo įvertinimas, ir postūmis dirbti toliau.

- Kokius išpūdžius jums paliko tas renginys Rašytojų sąjungoje ir parengta programa?

- Lietuvos rašytojų sąjungos pastatas mane sužavėjo grožiu, nuostabi atmosfera, aš įvertinau tą darbą, kuris buvo padarytas restauruojant šio gražaus pastato vidų. Renginys buvo šiltas, kamarinis. Dienos programa, kuri mums buvo parengta, leido gauti gerą kultūrinę „injekciją“ – pavyko aplankyti Nacionalinę M.Mažvydo biblioteką ir pamatyti savo akimis, kaip dirba šiuolaikinė knygų šventovė – išpūdžiai nepakartojami. Labai įdomu buvo pamatyti ir Taikomojo meno muziejų bei ten vykusių rūbų parodą iš A.Vasiljevo kolekcijos. Ačiū organizatoriams už puikią programą.

- Ko norėtumėte palinkėti mūsų žurnalo skaitytojams?

- Visų pirma linkėčiau saulėtos vasaros, ryškių emocijų ir lengvų minčių.

A.Vaškevičiaus nuotr.

Nuo redakcijos: Sovetsko miesto taryba 2018 m. birželio 21 dieną savo posėdyje priėmė sprendimą likviduoti šį miesto muziejų kaip juridinį asmenį „taupymo sumetimais“. Valdžios atstovai teigia, kad: „muziejaus fondai bus perduoti kitoms miesto kultūros įstaigoms, o muziejaus patalpose galės būti rengiamos kilnojamos parodos“.

Tolminkiemyje

Gegužės 26-ąją Tolminkiemyje, lietuvių literatūros klasiko Kristijono Donelaičio memorialiniame muziejuje buvo surengta Karaliaučiaus srities vaikų literatūros ir muzikos šventė „Svečiuose pas Donelaitį“. Tradicinė, paskutinį gegužės mėnesio šeštadienį kasmet rengiama šventė ir vėl sutraukė daugiau kaip šimtą jaunųjų atlikėjų iš šio krašto mokyklų. Atlikėjai atvyko iš Karaliaučiaus, Romuvos (Gurjevsko), Gumbinės (Gusevo), Tilžės (Sovetsko), Ragainės (Nemano), Įsruties (Černiachovsko).

Į šventę iš Lietuvos pirmiausiai atvyko gausus būrys K.Donelaičio draugijos Šiaulių skyriaus narių, vadovaujamų nepailstančios šio skyriaus vadovės Izolinos Lingienės. Svečiai pirmiausia aplankė K.Donelaičio gimtinę Lazdynėlių kaime, kur jau trys dešimtmečiai augančiame ažuolyne pasodino 10 ažuoliukų, prie paminklinio akmenų padėjo gėlių, uždegė žvakes.

Tolminkiemyje, kur gyveno K.Donelaitis ir kur jis sukūrė „Metus“, talkininkai truputį tvarkė muziejaus aplinką, vietos kapinaitėse išrovė piktžoles, uždegė žvakes. Gausus būrys žiūrovų po darbų

Vertėjos C.C.Dugo ir K.Masiulytė-Paliulienė Tolminkiemyje lankėsi pirmą kartą.

K.Donelaičio „Metai“ skambėjo lietuviškai, prancūziškai ir ispaniškai

Šventės „Svečiuose pas K.Donelaitį“ akimirka

susirinko Tolminkiemio bažnytelėje, kur ir buvo surengta šventė.

Kaip ir kasmet, skambėjo lietuviškos dainos, po K.Donelaičio bažnyčios skliautais atliekamos lietuviškos sutartinės aidėjo taip įspūdingai, kad net šiurpuliukai ėjo per kūną. Vaikai skaitė Justino Marcinkevičiaus, Maironio, kitų poetų eiles ir daug kartų skambėjo žodis „Lietuva“.

Vienas pagrindinių šventės organizatorių - Karaliaučiaus 35-ojo licejaus lietuvių kalbos mokytojas Algirdas Karmilavičius džiaugėsi, kad tradicija gyvuoja ir jaunieji atlikėjai renginio kasmet labai laukia. Visiems jauniems atlikėjams negailėta plojimų, dovanų, Lietuvos Respublikos generalinio konsulato Karaliaučiuje atstovai padovanojo lietuviškų knygų, šiauriečiai vaikus pradžiugino „Rūtos“ konditerijos fabriko saldumynais. Žiūrovai ypač gerai įvertino kolektyvų „Rūtelė“, „Nadrūvelė“, „Malūnelis“ pasirodymus – šie atlikėjai koncertuos liepos mėnesį Pasaulio lietuvių Dainų šventėje Vilniuje.

Susirinkusius šiltu žodžiu pasveikino K.Donelaičio draugijos pirmininkas Gintaras Skamaro-

čius, jiems už saugomą lietuvišką žodį dėkojo ir smagios vasaros linkėjo Karaliaučiaus krašto lietuvių kalbos mokytojų asociacijos pirmininkas Aleksejus Bartnikas, taip pat Lietuvos generalinio konsulato Karaliaučiuje kultūros atašė Raminta Gecevičienė. Tolminkiemyje viešėjo ir buvęs kultūros atašė šiame krašte Romanas Senapėdis.

Dviem viešnioms tos dienos apsilankymas Tolminkiemyje buvo ypatingas. Pirmą kartą į Karaliaučiaus kraštą, įveikusios visus biurokratinius barjerus ir gavusios Rusijos Federacijos vizas atvyko ir pas K.Donelaitį apsilankė poemos „Metai“ vertėja į ispanų kalbą, Vilniaus universiteto Užsienio kalbų instituto Romanų kalbos katedros docentė Carmen Caro Dugo bei „Metų“ vertėja į prancūzų kalbą, aktorė ir visuomenės veikėja, Prancūzijos garbės ordino legionierė Karolina Masiulytė-Paliulienė.

C.C.Dugo išversti „Metai“ ispaniškai pasirodė prieš kelerius metus, minint K.Donelaičio 300-ąsias gimimo metines. Prancūzų kalba poema 500 egzempliorių tiražu turėtų būti išleista dar šiais

metais, ją vertėja atidavė leidyklai pernai.

Galima tik įsivaizduoti, kaip laukė šio apsilankymo K.Donelaičio žemėje abi vertėjos. Ir C.C.Dugo, ir K.Masiulytė-Paliulienė, versdamos „Metus“, prie poemos tekstų praleido po kelerius metus, per tą laiką, kaip pačios sakė, K.Donelaitis joms tapo labai artimas ir savas, tad nuvažiuoti į Tolminkiemį, pastovėti prie poeto kapo buvo didžioji jų abiejų svajonė, kuri pagaliau išsipildė.

Kai Tolminkiemio bažnytelėje abi vertėjos nusileido į kriptą, kur yra K.Donelaičio kapas, jos negalėjo sulaikyti jaudulio. Ispanė tyliai sukalbėjo maldą, o K.Masiulytės-Paliulienės akyse sublizgo ašaros, kurių ji ilgokai negalėjo suvaldyti. Ant kapo suspindo žvakelės liepsna, lietuviški bijūnai papuošė pilką antkapį.

Ir vėliau, kai abi jos klausėsi lietuviškai dainuojančių ir deklamuojančių vaikų, taip pat ir žavėjosi, ir jaudinosi. To jaudulio daug būta ir tada, kai po Tolminkiemio bažnyčios skliautais „Metai“ pirmą kartą per kelis šimtus metų suskambo ir ispaniškai, ir prancūziškai. Ispanų kalba C.C.Dugo paskaitė eilutes iš „Rudens gėrybių“, o prancūziškai nuskambėjo tekstas iš „Žiemos rūpesčių“. Nors žiūrovai nesuprato kalbų, bet tarsi atpažino čia skambėjusį didžiojo poeto tekstą. Renginio pabaigoje Šiaulių dramos teatro aktorius Vladas Baranauskas išraiškingai perskaitė keletą lietuviškų eilėraščių, susijusių su K.Donelaičiu ir Mažąja Lietuva.

Visa šventė Tolminkiemyje įsiminė gera nuotaika, nuoširdumu ir paprastumu. Vaikų mokytojai daug dirbo, kad paruoštų jaunuosius atlikėjus. Visus pasveikinusi

K.Donelaičio memorialinio muziejaus vadovė Liudmila Silova, dirbanti čia jau apie 40 metų, kvietė nuolat lankyti pas K.Donelaitį ir stengtis, kad čia neužželtų takeliai, nors gauti brangiai kainuojančias visas vizas nėra paprasta.

Pasibaigus šventei, vertėjos dar užsuko į kleboniją, kur buvo sukurti „Metai“ ir apžiūrėjo ten veikiančią ekspoziciją. K.Donelaičio draugijos pirmininkas G.Skamaročius papasakojo, kokius pastato remonto darbus numatoma atlikti, parodė įdomesnius eksponatus.

Šio ypatingo apsilankymo iki širdies gelmių sujaudintos vertėjos, paklaustos, kokius įspūdžius išsiveža iš pirmą kartą aplankyto Tolminkiemio, paprašė kelių dienų, kad tie įspūdžiai susigulėtų ir visus jausmus jos galėtų sudėti į žodžius. Po kelių dienų sulaukėme ir jų vertinimų, kuriuos pateikiame skaitytojams šiame puslapyje.

Algis Vaškevičius

Autoriaus nuotr.

Muziejuje platinama ir „Donelaičio žemė“

„Metų“ vertėjos – apie pirmąjį apsilankymą Tolminkiemyje

Karolina Masiulytė-Paliulienė:

„Aš taip ilgai buvau su K.Donelaičiu, su jo tekstais, taip laukiau šio apsilankymo, kad širdį apėmė daugybė daugybė emocijų. Viena yra visa įsivaizduoti, o kai esi ten, kai jauti Donelaičio dvasią, apima sunkiai apsakomi jausmai. Kai su daug man verčiant padėjusia Lietuvos edukologijos universiteto profesore Nijole Kašelioniene užlipome į Tolminkiemio bažnyčios bokštą ir prieš akis atsivėrė viso kaimo vaizdas, taip ir įsivaizdavau vietos būrus prieš daugelį metų skubančius į šią bažnytelę pasimelsti.

Visa gamta, aplinka ten ypatingi, tiek daug gyvybės aplink. Esu suskaičiavusi, kad „Metuose“ K.Donelaitis mini apie 60 įvairių gyvūnų rūšių, iš bokšto mačiau visai šalia esančius du gandrų lizdus ir prisiminiau eilutes iš „Metų“ apie gandrų, grįžtančius ir tvarkančius savo namus.

Ir mūsų šiauriečių talkininkų grupė, važiavusi į Tolminkiemį su ažuoliukais, grėbliais man tarsi priminė tuos gandrų. Vietos gamta mane labai sužavėjo, bet aplinka, tai, kaip gyvena vietos žmonės, estetinis vaizdas yra liūdnas, man susidarė įspūdis, kad vietos žmonės per mažai skiria dėmesio savo aplinkai, buičiai sutvarkyti. Atro-

dė, kad tarsi sugrįžtume į tolimą sovietmetį.

K.Donelaičio aplinka, kapas, bažnytelė visa atpirko. Visą laiką galvojau apie tai, kaip poetas mylėjo vietos žmones, kiek daug dėl jų darė, kokį nuostabų literatūros kūrinį paliko mums visiems – ir prancūzų akademinė visuomenė, specialistai, visi kam įdomu jau greitai tai galės įvertinti. Vien supratimas apie tai, kad bažnyčioje mano skaitoma „Metų“ ištrauka pirmą kartą skambėjo prancūziškai negalėjo nejaudinti. Jaučiau kažkokią ypatingą energetiką, ir šio apsilankymo niekada nepamiršiu.

Didelį įspūdį paliko ir Karaliaučius, jo katedra, taip pat klausėmės vargonų muzikos koncerto, aplankėme filosofo Imanuelio Kanto kapą, labai gražus man pasirodė ir Liudviko Rėzos paminklas Karaliaučiuje – juk būtent šiemet sukanka 200 metų nuo to laiko, kai L.Rėza pirmą kartą išleido K.Donelaičio „Metus“. Taip pat labai džiaugiuosi, kad Ragainėje buvome prie tos bažnytelės, kur turbūt yra Martyno Mažvydo palaikai. Šios vietos yra brangios kiekvienam lietuviui“.

Carmen Caro Dugo:

„Jeigu vienu žodžiu reikėtų apibūdinti tai, ką tądien patyriau ir pajutau Donelaičio žemėje, tai būtų STEBUKLAS. Su K. Donelaičiu intensyviai „bendravau“ apie 5 metus, nuo „Metų“ vertimo į ispanų kalbą proceso pradžios iki knygos leidimo ir pristatymų daugelyje vietų 2013-2014 metais. Per tą laiką pasistengiau įsigilinti į istorinį kontekstą, skaičiau įvairius leidinius apie lietuvininkų gyvenimą ir apie Donelaičio biografiją. Įsigilindama į Donelaičio poemą, geriau pradėjau pažinti autorių, jo

meilę savo kraštui ir kultūrai, savo žmonėms, jo humoro jausmą ir gilų kalbinį jausmą. Jo vaizdingi ir skambūs tekstai privertė mane atlikti nuodugnią paiešką ispanų kalbos lobyne, grįžti prie ispanų klasikos, padėjo man grožėtis savo gimtosios kalbos turtais.

Per tą laiką Donelaičio „Metų“ vertimas man taip pat atvėrė galimybę užmegzti ryšius su daug gerų žmonių, geranoriškai padėjusių man su vertimo problematika ir skatinusių versti ir spausdinti tekstą, kad ispanakalbiai turėtų galimybę susipažinti su jiems nežinomu pasauliu. Jaučiu, kad Donelaitis mane išugdė kaip vertėją, mane mokė laukti, neskubėti, pasitikėti kitų žmonių patarimais, turėti kantybės, įdėti vertimo tekstą į stalčių, ramiai grįžti prie jo naujomis akimis... Be to, baigusi vertimą, daug apie patį vertimo procesą ir apie Donelaitį mažiau, nes teko apie jį kalbėti Madride, Valensijoje, Lietuvos mokyklose, universitetuose, mokslinėse konferencijose...

Per šiuos ilgus metus Donelaitis tapo mano gyvenimo dalimi, bet niekada neturėjau galimybės apsilankyti Donelaičio žemėje, kad padėkočiau už visa tai, ką jis man davė. Po truputį buvau sau susidariusi asmeninį vaizdą, kaip tos vietovės atrodo. Ruoštis į kelionę nebuvo taip paprasta ir pripažįstu, kad kelionės pradžioje kertant sieną

labai trumpai pasijutau nepatogumą, kad nekalbu rusiškai ir negaliu suprasti, ką žmonės sako. Tačiau atvykusi į poeto gimtinę, susitikusi su šaunia grupe, atvažiavusia iš Šiaulių, pamačiusi tą vietą, kur Donelaitis gyveno, rūpinosi savo parapijiečiais, kūrė, pasijutau kaip namie. Sunku apibūdinti jaudulį, mane apėmusį per visą kelionę...

Žinoma, tai, ką mačiau, neatitiko to mano iš anksto sudaryto vaizdo, bet tuo pačiu pajutau tarsi aš būčiau ten buvusi, ir buvo dar geriau, nes ten buvo galima įsivaizduoti gyvą Donelaitį - rašantį, dirbantį, kalbantį su savo būrais, besitvarkantį darže, pamokslaujantį... Dar ilgai prisiminsiu įspūdį, pamačius Donelaičio kapą, nes ten dar stipriau pajutau Donelaičio artumą, labai spontaniškai plaukė iš širdies malda, padėka. Man buvo didelė garbė skaityti trumpą „Metų“ ištrauką ispanų kalba, pirmą kartą skambančią pačioje Donelaičio bažnytėlėje. Karolinos prancūziškas tekstas taip pat suteikė daug džiaugsmo.

Labai didelį įspūdį paliko Karaliaučiaus srities mokytojų, at-

vedusių savo mokinius į šventę „Svečiuose pas Donelaitį“ triūsas ir atsidavimas, vaikų nuoširdūs pasirodymai. Ilgai paskui galvojau apie žmones, kurie visomis išgalėmis stengiasi, kad lietuvybės liepsnelė tame krašte neužgestų. Nesunku įsivaizduoti, kad tenka nemažai „vargt ir verkt“, bet Donelaitis traukia, Donelaitis įkvėpia, stebuklas tęsiasi, ir tai suteikia daug džiaugsmo.

Ten būdama aš taip pat daug galvojau apie vertėjų darbą ir man sugrįžo ispanų rašytojo Miguelio de Unamuno (1834-1936) mintys apie vertimą. Jis parašė, kad „vertimas yra nuostabi veikla, nes mane verčia kito žmogaus mintis ir jausmus daryti savais. Tai yra viena iš labiausiai dvasią praturtinančių veiklų. Baigęs vieną iš tų vertimų, jaučiuosi praturtintas tuo, ką tas autorius man davė“.

Apsilankiusi Donelaičio žemėje, patyriau, kad Donelaitis taip pat liks su manim visam laikui. Be galo dėkoju visiems, man aprodžiusiems šį nuostabų stebuklą ir esu laiminga, kad per vertimą esu mažytė jo dalelė.“

Vertėjos C.C.Dugo (dešinėje) ir K.Masiulytė-Paliulienė prie K.Donelaičio kapo.

K.Donelaitis ir paroda „Kalbos ir literatūros keliu“

Prieš 200 metų, t.y. 1818 m. Liudvikas Gediminas Rėza Karaliaučiuje pirmą kartą išleido pilną Kristijono Donelaičio poemą „Metai“. Primename, kad lietuvių kalbos mokovas (mokytojas) Kristijonas Milkus, darbavęs Pilkalnyje (dab. rus. Dobrovolsk) poemos ištraukas, viso 18 eilučių, pirmą kartą viešai pristatė 1800 m. spausdintame leidinyje „Lietuvių-vokiečių ir vokiečių-lietuvių žodyne“. Tikėtina, kad tai galėjo įtakoti ir pačios poemos „Metai“ pilną leidybą.

Simboliška, kad tame pačiame Karaliaučiuje, tik esant kitai politinei santvarkai ir aplinkybėms, šią, jau 200-mečio datą pakvietė paminėti Karaliaučiaus srities istorijos ir meno muziejus, kuris administruoja savo filialą - K.Donelaičio muziejų Tolminkiemyje (rus. Čистые Prudy).

Šia proga, „Kristijono Donelaičio ir jo asmenybe besižavėju-

sių kitų gerbiamų asmenybių geresniam pažinimui ir poemos išleidimo 200-mečio paminėjimui“ buvo inicijuotas bendras tarptautinis projektas - jungtinė 6 asmenybių „keliaujanti“ paroda, kuri buvo atidaryta gegužės 4 d. Jai suteiktas vardas „Kalbos ir literatūros keliu“, jau naudotas prieš 10 metų VšĮ Nemuno euroregiono Marijampolės biuro ir partnerių išleisti knygai, pristaciausiai XVI-XXI a. lietuvių ir rusų rašytojus, poetus ir kitas asmenybes, kūrusias Nadruvoje, Sūduvoje ir Dzūkijoje bei jungusias abiejų tautų kultūros ir literatūros žmones.

Projekto ir parodos kūrėjai - žymiausias artimo krašto literatūrinės asmenybes populiarinančios

ir jų paveldą puoselėjančios įstaigos:

– Karaliaučiaus srities istorijos ir meno muziejus (rūpinasi K.Donelaičio paveldu) – čia paroda atidaryta 2018.05.04;

– Maironio lietuvių literatūros muziejus Kaune (paroda muziejuje veiks nuo 2018.10.19);

– Literatūrinis Aleksandro Puškino muziejus Vilniuje (paroda muziejuje veiks nuo 2018.09.08);

– Latvijos memorialinių muziejų sąjunga (jos filialai yra ir Jani

Akimirkos iš parodos atidarymo.

Karaliaučiaus srities istorijos ir meno muziejaus nuotraukos

Rainį menantys 4 muziejai, tarp jų ir Jūrmaloje esantis jo vasarnamis, kuriame paroda veiks nuo 2018.10.19);

– Adomo Mickevičiaus literatūros muziejus Varšuvoje (paroda muziejuje veiks nuo 2018.08.08);

– Jano Kupalos muziejus Minske (paroda muziejuje veiks nuo 2018.10.04).

Parodos atidaryme dalyvavo kaimyninių šalių muziejininkai, kiti kultūros veikėjai, vietinės lietuvių bendruomenės atstovai, K.Donelaičio draugijos vadovas Gintaras Skamaročius ir nariai bei kūrybos gerbėjai, rašytojai, diplomatai, spaudos atstovai.

Rusijos Federacijos užsienio reikalų ministerijos atstovas Karaliaučiuje Pavelas Mamontovas pabrėžė, kad „šiais valdžių nesutarimų laikais turbūt tik literatūros žmonės dar lieka geriausiu bendradarbiavimo pavyzdžiu“.

Lietuvos Respublikos generalinis konsulas Karaliaučiuje Olegas Skinderskis pasidžiaugė puikia Karaliaučiaus muziejaus iniciatyva, dėmesiu K.Donelaičio asmenybei. Jis perdavė muziejui lietuvių dailininko A.Matulevičiaus nutapytą originalaus dydžio paveikslą (K.Donelaitis su būrais Tolminkemyje), „tikintis, kad jam bus rasta vieta“ Tolminkemyje, K.Donelaičio muziejuje.

Karaliaučiaus srities istorijos ir meno muziejaus vadovai pasidžiaugė, kad jie turi galimybę rūpintis K.Donelaičio paveldu, kai tuo tarpu Lietuvoje sudarytos galimybės rūpintis A.Puškinio kūrybos muziejumi Vilniuje.

Parodos atidarymo metu buvo parodytas šokio spektaklis „Metai“, pristatantis keturis metų laikus, puošiančius obelis žiedais, lapais ir vaisiais.

Gintaras Skamaročius

Vašingtono K.Donelaičio lituanistinės mokyklos ažuoliukas – vienybės ir bendruomeniškumo simbolis

Prie mokyklos ažuoliuko Ožkabaliuose K.Donelaičio lituanistinės mokyklos direktorė Jūratė Bujanauskienė su šeima *Asmeninio archyvo nuotr.*

Kiekvienas iš mūsų prisimintais tapydami vaikystės paveikslą nejučiomis pasijuntame mažais. Tie prisiminimai brangesni už viską pasaulyje, nes suvokimas ką tai mums reiškia ateina tik tada, kai užaugame, kai patys turime savo vaikus ir nejučiomis jų vaikystę išgyvename kartu. Tada jau mes patampame jų kūrėjais. Jaučiame, kad turime tam tikras galias dalintis, atiduoti, suteikti, kurti ir džiaugtis.

Kai buvau maža, daugelį savo vasarų praleisdavau pas močiutę kaime. Gyvenimas tuo metu susidėdavo iš mažų rūpestėlių ir atsakomybių. Sena močiutės troba šiuo metu prisiminimuose išskyla, kaip paslaptingas pasakų namelis. Kamaraitė, taip buvo vadinamas vienas iš nešildomų kambarių, buvo smagiausia vieta. Vasarą čia buvo

galima pasislėpti nuo viso pasaulio ir pasinerti į knygų karalystę. Prisimenu, kad tada buvo prarandamas realybės pojūtis ir pradėta rytą skaityti knyga „suvalgydavo“ didžiąja dienos dalį. Močiutė ateidavo pasižiūrėti ar viskas gerai, atnešdavo į lovą be galo skanių blynų ir arbatos, ir vis klausdavo: „Na, kada gi tu atsikelsi?“. O man taip nesinorėdavo išlįsti iš šiltų patalų...

Tada buvo po kelis kartus perskaitomos Žiulio Verno, Marko Tveno ir kitos nuotykių knygos. Vaizduotės dėka galėdavai išgyventi visus knygų herojų nuotykius. Tačiau, kai pagaliau nosį iškišdavai pasisveikinti su saule, eidavai močiutei padėti padaryti namų ūkio darbus. Jie nebuvo kažkokie sudėtingi. Tokie kaip išvalyti triušides, pašerti triušius,

paravėti daržus, pavalyti trobą, pašluoti kiemą... Ir kai jau padarydavau tai ką reikia, vėl pasiėmusi knygą, sąsiuvinį ir rašiklį bėgdavau prie ažuolo, rugių lauke augančio. Kažkada II pasaulinio karo metais ten buvo troba. Po karo trobos nebeliko, tačiau ažuolas, menantis senus laikus, augo ir toliau. Rugiai buvo tokie dideli, sulig manimi arba net ir aukštesni, tad nubristi iki ažuolo buvo labai smagu. Tai buvo mano slaptavietė. Būdavo atsisėdi, pasislepi nuo saulės jo vešlioje lapijoje, užverti galvą aukštyn ir klausaisi šiurenimo rugių ir vėjo lopšinių. Taip gera būdavo... Taip gimė vieni pirmųjų mano eilėraščių.

Po šiuo ažuolu prisiskaičiusi Tomo Sojerio nuotykių, ieškojau ir lobių. Pamenu, radau porcelianinės lėlės galvą su pečių linija, kurioje buvo skylutės. Kaip tėtis vėliau paaiškino, tai buvo senovinė lėlė, kuriai drabužėlius, kartu su kūnu reikėdavo pasiūti. Tų skylučių pagalba jie buvo pritvirtinami. Radusi žėručio akmenį, galvojau, kad atradau auksą...

Šiuo metu močiutės nebėra, o ir trobos jau beveik nebeliko, tačiau ažuolas, mano vaikystės medis, menantis ne vieną dešimtmetį pasitinka mane ir dabar.

Niekada negalvojau, kad atsitiks taip, jog mano vaikai savo vaikystę praleis ne Lietuvoje. Įdomu yra tai, kad net ir negyvenant Lietuvoje jų prisiminimai siejasi su Lietuvoje praleistomis vasaromis ir seneliais, ten gyvenančiais pusseserėmis ir pusbroliais, tetomis ir dėdėmis, ir per vasaros atostogas atrastais draugais. Gyvendami ir dirbdami ne Lietuvoje, savo vaikams kuriame sąsajas su ja, jos istorija, tradicijomis ir papročiais.

Jungtinių Amerikos Valstijų Vašingtono Kristijono Donelaičio lituanistinė mokykla – tai ypatinga vieta, kurioje mūsų vaikai kiekvieną šeštadienį ieško ir suranda lietuvių kalbos turtus, pasineria į Lietuvos istorijos įvykius, švenčia visas lietuviškas šventes bei pradeda rašyti savo meilės Lietuvai knygą. Mes, mokyklos bendruomenė, kaip viena šeima, kuriame tai, kas gyvenant Lietuvoje tau yra tiesiog duotybė, o juk tai yra tokia ypatinga dovana. Kiekvienas iš mūsų savo vaikams stengiamės atiduoti tai, kas mums yra brangiausia ir pasidalinti tuo, kas mums yra šventa.

Šioje mokykloje jau septintus metus dirbu mokytoja. Vis galvojant, kaip įdomiau parengti mokiniams pamokas gimė video pamokos idėja, kurios metu buvo sukurtas tiesioginis tiltas tarp dviejų žemynų, tarp Lietuvos ir JAV. Mano tėveliai mokytojai: mama – pradinių klasių, o tėvelis – istorijos. Tuo metu jis buvo tik ką išleidęs knygą „Dingusios tautos pėdsakais“, o mūsų mokykla vykdė „Knygų metų“ projektą. Buvo puiki galimybė pakalbėti su knygos autoriumi ir sužinoti knygos rašymo paslapčių. Tai buvo

netradicinė pamoka, po kurios užsimezgė nauja idėja: Tautinio Atgimimo ažuolyne, Jono Basanavičiaus gimtinėje, Atkurtos Lietuvos valstybės šimtmečio giraitėje, pasodinti stiprybės ir ilgaamžiškumo simbolį - ažuoliuką. Artėjant Lietuvos šimtmečiui ažuoliuko pasodinimo idėja visai Kristijono Donelaičio lituanistinės mokyklos bendruomenei buvo be galo prasminga ir reikšminga.

Juk ažuolynas pradėtas sodinti dar 1988 metais, didžiausio Lietuvos žmonių dvasinio pakilimo metu, kai mūsų širdyse netilpo besiveržiantis laisvės troškimas. Šios idėjos iniciatoriai Vitalius Stepulis, Algimantas Kepežėnas, Vygandas Čaplikas, Rimantas Krupickas, Kęstutis Labanauskas, Vladas Markauskas ir Romualdas Survila 1989 m. pavasarį pakvietė žmones iš visos Lietuvos į Jono Basanavičiaus tėviškę Ožkabalius sodinti ažuolų. Tokia buvo Lietuvos tautinio atgimimo ažuolyno pradžia.

Šimtmečio giraitę buvo pradėta sodinti 2014 m. pavasarį. Pirmieji savo ažuolų guotą pasodino suduviai su ministru pirmininku Algirdu Butkevičiumi. 2015–2017 metais per tris pavasarinės talkos buvo pasodinti Aukštaitijos, Mažosios Lietuvos, Žemaitijos ir Dzūkijos guotai. Mūsų mokyklos ažuoliukas pasodintas Atkurtos Lietuvos valstybės šimtmečio giraitėje 2016–aisiais metais. KDLM direktorė Jūratė Bujanauskas ir visa mokyklos bendruomenė be galo esame dėkingi Kristojo Donelaičio draugijai, Algiui Vaškevičiui bei mano tėčiui Antanui Žilinskui, kad tą žvarboką, bet saulėtą pavasario dieną Vašingtono Kristijono Donelaičio lituanistinės mokyklos ažuoliukas įleido savo šaknis į šventą J. Basanavičiaus gimtinės žemę. Giraitės kontūrai primena laimę nešantį penkialapį dobilą,

kurio kiekvienas lapelis simboli-zuoja vis kitą Lietuvos etninę re-gioną. Mūsų mokykla pavadinta Kristijono Donelaičio vardu, tad ir ąžuoliukas auga numatytame Ma-žosios Lietuvos regione. Pačiame giraitės viduryje buvo pastatytas didelis Lietuvos laukų riedulys. Jame iškaltos datos 1918–2018 ir žodis LIETUVA.

Kad pasiekčiau savo vaikystės ąžuolą, tekdavo bristi per auksa-spalvių rugių lauką. Norint ap-lankyti Kristijono Donelaičio li-tuanistinės mokyklos ąžuoliuką, keliausime po Lietuvos istoriją menanti ąžuolyną. Šis pasivaikš-čiojimas, tai lyg istorinės knygos skaitymas, kurios džiugius ir tra-giškus įvykius įamžinę ąžuolai. 1991 m. pavasarį pasodinta 13 ąžuoliukų ir viena liepaitė žuvsiams Sausio 13-ąją. Rudenį pasodinti medeliai nužudytiems liepos 31 d. Medininkuose, taip pat Šal-čininkuose ir prie Aukščiausiosios Tarybos. Prisiminti 1949 m. vasa-rio 16 d. Lietuvos laisvės kovų de-klaraciją pasirašę partizanai, Va-sario 16-osios Nepriklausomybės Akto signatarai. 1998 m. vardinius medelius pradėjo sodinti Kovo 11-osios Nepriklausomybės Akto si-gnatarai. Sodino ąžuolus Punsko lietuviai, Latvijos ir Estijos diplo-matai. Naujais ąžuolais pažymė-tos Lietuvai svarbios datos: 1863 m. sukilimas, Dariaus ir Girėno skrydis per Atlantą, Sąjūdžio gi-mimas, Baltijos kelias. Auga, stie-biasi ąžuolynas, šiandien storiau-si ąžuolai vieno metro aukštyje jau viršija 150 cm apimtį.

Mūsų mokyklai buvo be galo džiugu, per Vasario 16 – osios šventę minint 100 – ajį Lietu-vos gimtadienį, video reportažo pagalba nusikelti į ąžuolyną ir visai Vašingtono lietuvių ben-druomenei pristatyti Kristijono Donelaičio lituanistinės moky-klos ąžuoliuką. Mažą, bet labai

mylimą ir mūsų visų laukiantį.

Juk gera žinoti, kad šis ąžuo-liukas – tai mūsų visų vienybės ir bendruomeniškumo simbolis. Jam ūgtelėjus, gal ne vienas iš mūsų pasisems stiprybės ir ramybės, gal po juo skleidžiamu pavėsiu gims nauji eilėraščiai ir bus skaitomos knygos. Mes labai tikime, kad tai

bus ne vienus dešimtmečius mus jungianti vieta, nesvarbu kur be-gyventume. Svarbu tai, kad Lietu-va gyventų visų mūsų širdyse.

Živilė Učkuronienė

JAV Vašingtono Kristijono Donelaičio lituanistinės mokyklos 5-6 klasių mokytoja

Mokyklos ąžuoliuką tautinio atgimimo ąžuolyne sodina K.Donelaičio draugi-jos pirmininkas G.Skamaročius ir vilkaviškietis istorikas Antanas Žilinskas.

A.Vaškevičiaus nuotr.

Kristijonas Donelaitis – metrologas

Prisimindami K.Donelaitį ir jo kūrybą, stebimės ne tik jo kūrybiškumu, „Metų“ unikalumu hegزامetru bei to meto Rytų Prūsijos lietuvininkų gyvenamosios atspindėjimo tikslumu. Pastarasis bruožas ypač sietinas su poeto pomėgiu meistrauti įvairius matuoklius. Nors neišliko duomenų apie jo gamintų barometrų ir termometrų konstrukciją bei metrologines savybes (neišliko ir pačių matuoklių), K.Donelaitį galime laikyti ir lietuvių metrologijos pradininku.

Tuo atžvilgiu geriau pavyko įžymaus vokiečių poeto Johano Gėtės, vykdžiusio meteorologinius tyrimus, barometrams, kurių ne vienas išliko iki mūsų dienų (class-fizika.spb.ru/index.php/igr/19-bargete 2 psl.) ir yra eksponuojami muziejuose.

Pradedant Galileo Galilėjaus termoskopu (1597 m.), intensyvėjo šilumos sąsajų su „korpuskulų“ (molekulės ir atomai dar nebuvo atrasti) judėjimu tyrimai. G.Galilėjus bene pirmasis mėgino paneigti vyravusią „tuštumos baimę“. Jo mokinys E.Torricelli pademonstravo „tuštumą“ (vėliau pavadintą vakuumu) vandeniniu 10 m aukščio prietaisu, kuris kyšojo virš stogo ir buvo įtartas raganavimu. 1644 m Toricelli panaudojus gyvsidabrį, pakako 10 kartų trumpesnio stiklinio vamzdelio, o stulpelis nusistovėjo maždaug 30 colių (760 mmHg) aukštyje, akli-no galo viršuje likus ir „tuštumos“.

Termoskopas (catalogue.museogalileo.it/object/Thermoscope_n01.h) buvo sudarytas iš stikli-

nio baliono su iš apačios prilydytu vamzdeliu, įstatomu indan su vandeniu. Pastarojo laisvąjį paviršių veikė oro slėgis, o balione esantis oras šylant plėtėsi, stumdamas vamzdelio vandenį žemyn. Temperatūrai mažėjant, vandens stulpelis kilo aukštyje. Taip šis prietaisas reagavo į temperatūros pokyčius, bet tam turėjo įtakos ir minėtasis oro slėgis (tada dar nežinomas).

Toskanoje 1636 metais jau buvo gaminami neužšalantieji spiritiniai prietaisai su 8 laipsnių skalėmis. Kunigaikščio Ferdinando II de Medici varlės pavidalo termometras buvo rišamas prie rankos karščiuojančio paciento temperatūrai matuoti. 1701 metais Izaokas Niutonas pasiūlė 12 laipsnių skalę su 0 užšalant vandeniui ir 12 – žmogaus normalios temperatūros.

Pirmuoju plačiau naudojamu medicininio termometru tapo 1867 m. Tomo Albuto išrastas 15 cm ilgio matuoklis, teikdavęs rodmenį po 5 min. Tada nuo 36,2 iki 37,5 °C buvo laikoma sveiko žmogaus temperatūros norma. Prieš 30 metų pasirodė distanciškai matuojantieji termometrai.

K.Donelaičiui susidomėjus matuokliais, dar nebuvo visuotinai priimtinių nei temperatūros, nei slėgio matavimo vienetų. Jo gimimo 1714 metais stiklapūtis Danielis Fahrenheitas sukūrė pirmąjį gyvsidabrinį termometrą ir netrukus priėmė 32 °F ties vandens užšalimo temperatūra ir 212 °F ties vandens virimo tašku.

Tuomet besiformuojant slėgio ir

vakuumo sampratoms, barometrus (tada dar vadintus baroskopais) gradavo ilgio vienetais coliais. Tik 1795 m. prancūzams įteisinus metrą kaip dešimtmilijoninę dalį atstumo tarp Žemės pusiaujo ir ašigalio, slėgį pradėta vertinti mmHg, o dar vėliau ir atmosferomis (1 at = 1 kG/cm² = 0.98 bar), o anglakalbėse šalyse psi = 0.07 at. Tikėtina, kad K.Donelaičio barometrai buvo panašūs į J.Gėtės prietaisą – kriaušės formos uždara stiklinį indą su nosele, bent iki pusės pripildytą skysčio.

Galima manyti, kad poetas K.Donelaitis savo sukurtus matuoklius tikriausiai puošdavo medžio rėmais (www.timeway.ru/articles/pribori_ot_nepogodi/ bei [imotdnes.com/userfiles/3\(208\).jpg](http://imotdnes.com/userfiles/3(208).jpg)), nes turėjo staliaus dirbtuvę. Tokie barometrų ir termometrų komplektai (kaip K.Mozerio kolekcijoje) atrodė išpūdingai ir teikė meteorologinių matavimų bei prognozių galimybes. Stiklo vamzdelių ir gyvsidabrio, matyt, parsiveždavo iš Karaliaučiaus. Gal gamino ir spiritinius termometrus, juolab kai kas užpildydavo stiklinius prietaisus ir konjaku. Taip pat gali būti, kad K.Donelaitis galėjo turėti puokštinį matuoklį (Cluster Thermometer catalogue.museogalileo.it/object/ClusterThermometer_n01.html) ir medicininės paskirties varlės pavidalo stiklinį termometrą (wikipedia.org/wiki/Frog_thermometer).

Kunigo Jono Gotfrydo Jordano (išsaugojusio Donelaičio kūrybiškumą ir perdavusio juos Liudvikui Rėzai) bei pastoriaus Johanno Heinricho Kaempferio liudijimais, K.Donelaitis taip pat sukonstravo ir pagamino kelis klavesinus bei fortepijoną.

Dr. doc. **Aleksandras Loginovas**,
Kauno technologijos universiteto emeritas

Vydūnas – tautinės savimonės žadintojas ir ugdytojas

Lietuvos Respublikos Seimas 2018-uosius paskelbė Vydūno metais. Visoje Lietuvoje vyksta daugybė renginių. Vydūno (Vilhelmo Storostos 1868–1953) metai sutapo su Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo šimtmečiu. Įdomus sutapimas – Vydūnas buvo tas, kuris 1918 m. išreiškė palinkėjimą ką tik nepriklausomybę paskelbusiai mūsų valstybei: „O kaip man rodos, Lietuva yra šalis, kurioje žmogus tikrąjį žmoniškumą labai aukštai stato. Todėl ir galima Lietuvos ateitimi tikėti. Amžinoji Apvaizda yra pasirinkusi Lietuvą aukštam uždaviniui. <...> manau, Lietuva pasistengs būti pasaulyje viena aiškiausių žmoniškumo reiškėju“. (Vydūno laiškas Lietuvos Tarybai, 1918 m. balandžio 19 d.) Kokie pranašiški žodžiai!

Didysis lietuvių humanistas, rašytojas, žymiausias Mažosios Lietuvos kultūros veikėjas Vydūnas visą gyvenimą paskyrė lietuvių, pirmiausia gyvenusių Mažojoje Lietuvoje, tautinės savimonės žadinimui ir ugdymui. Deja, reikia pasakyti, kad ir šiomis dienomis apie Vydūną žinome dar nedaug, gal mes dar neįstengiame įvertinti to didžiojo savo mąstytojo, kadangi dar nesame iki jo priaugę.

Turiningai Vydūno sukaktį pažymėjo JAV lietuviai, gyvenantys kitoje Atlanto pusėje: Vydūno jaunimo fondas (VJF), Lituanistikos tyrimo ir studijų centras (LTSC) ir Mažosios Lietuvos fondas ir draugija (MLFD) pakvietė visus, norinčius daugiau sužinoti apie šią neeilinę asmenybę, į Vydūno gimimo 150-mečio minėjimą. Iškiliai, bet ne pompastiškai, buvo prisiminti žinomi Vydūno nuopelnai tautai ir valstybei, išryškinta jo palikimo tiek istorinė vertė, tiek svarba dabarčiai.

Atvykusius į šventę pasiti-

Programos vedėja fil. Vida Brazaitytė ko nedidelė, tačiau turininga šiai progai skirta parodėlė, kurią paruošė VJF ir LTSC. Renginį vedė fil. Vida Brazaitytė, kuri minėjimo pradžioje supažindino su popietės garbės svečiais: Lietuvos Respublikos generaliniu konsulu Čikagoje Mantvydu Bekešiumi ir jo žmona Egle, Vydūno draugijos Lietuvoje atstovu Rimantu Gurausku, VJF tarybos pirmininku Romualdu Viskanta ir VJF valdybos pirmininku Gintaru Plaču, Mažosios Lietuvos fondo ir draugijos pirmininku kun. dr. Valdu Aušra, spaudos atstovais.

Minėjimo programa buvo su-skirstyta į 4 Vydūno gyvenimo ir veiklos tarpsnius ir prasidėjo filmuota medžiaga „Pakalbėkim apie Vydūną“. Kino juostoje pateikti dr. Vacio Bagdonavičiaus, Vydūno draugijos garbės pirmininko, pamąstymai apie Vydūną, išsakyti Mažojoje Lietuvoje, Bitėnų kaime, Kazimiero ir Birutės Žemgulių sodyboje 2008 m., minint Vydūno 140-ąsias metines.

„Tarp tautinio atgimimo asmenybių Vydūnas išsiskiria tvirtu įsitikinimu, kad tautiškumas yra

ne tikslas sau, o žmoniškumo ugdymo sąlyga. Jis norėjo, kad lietuvių tauta kuo svariau prisidėtų prie žmoniškumo prado stiprinimo pasaulio kultūros raidoje“, – teigė Vaclovas Bagdonavičius. Jis taip pat apgailestavo, kad apie Vydūną iki Nepriklausomybės atkūrimo žinojome tiek mažai – tarybiniais metais jo knygų nespausdino, mokyklose apie Vydūną nekalbėjo.

„Tačiau išsivadavimas ir mūsų tautos atgimimas prasidėjo būtent su Vydūno vardu. „Vydūno draugijos Lietuvoje įkūrimas atgimimo metais (1988 m.) kaip tik sutapo su rašytojo ir filosofo 120 metų jubiliejumi, – pasakojo jo kūrybos tyrinėtojas V. Bagdonavičius. – Tai buvo tarytum tautos išsivadavimo priešaušrio reiškinys. Juk pirmiausia prasidėjo lietuvių dvasinis atgimimas, politinis sekė po jo.“

Mažosios Lietuvos fondo ir draugijos pirmininkas kun. dr. Valdas Aušra, primindamas, kad Vydūno šaknys yra Mažojoje Lietuvoje, trumpai papasakojo apie mažlietuvių lietuvišką veiklą. Jis kalbėjo ne tik apie Vydūną, bet ir apie savo senelį Joną Aušrą, kuris kartu su kitais 1911 m. spalio 1 d. Katyčiuose įsteigė „Vainiko“ draugiją. Mažlietuvių tikslas, kaip rašė to meto raštvedys, buvo: „...lietuvių kalbą išlaikyti ir ją grynai vartoti, be įmaišymo nereikalingų svetimų žodžių <...>, surinkti tautiškai atbudusius lietuvius ir lietuves, idant pasekmingiau už savo tautą darbuoties galėtum <...>, plintinti tautišką susipratimą tarp brolių viengenčių“. Ne kartą šią draugiją geru žodžiu minėjo Vydūnas.

Įdomu buvo išgirsti apie Vydūno muzikinį palikimą, kuris buvo giliai įsitikinęs: „Muzika gali daugiau nei kitas menas.“ Vydūno muzikinį palikimą susirinkusiesiems filmuotoje medžiagoje

pristatė muzikologė, Klaipėdos universiteto profesorė Danutė Petrauskaitė.

Rašytojas ir filosofas Vydūnas – vienas ryškesnių muzikos darbuotojų, veikusių Mažojoje Lietuvoje XIX amžiaus pabaigoje ir XX amžiaus pradžioje. Pomėgi muzikai Vydūnas turėjo nuo mažens. Mat šeimoje, kurioje gimė dešimt vaikų (du iš jų neišgyveno), didžiausias dėmesys buvo skiriamas lietuvių kalbos išlaikymui ir muzikai. Namuose turėjo net du klavišinius instrumentus: pianiną ir fortepijoną, Jo tėvas turėjo taip pat keletą smuikų ir dvi fleitas, o jau vėliau Vydūnas įsigijo ir jo taip labai mėgiamą muzikos instrumentą – arfą. Šalia instrumentinės muzikos, Storostų šeimoje būdavo daug dainuojama ir giedama, nes tėvai, šeši broliai ir dvi seserys – visi buvo geri dainininkai.

1899 m. Vydūnas įsteigė Tilžės lietuvių giedotojų draugiją, kuriai vadovavo iki 1935ųjų, kai buvo uždrausta visų lietuviškų kultūros draugijų veikla. Giedotojų draugija buvo užsimojusi „giesmėmis, dainomis, ir visokiais ypačiai dramatiškais vaidinimais meilę į lietuvių kalbą ir tautą žadinti ir tuomi lietuvių kilmę į garbę iškelti“. Draugijoje Vydūnas buvo tas „spiritus movens“, kuris suko ir visą plačią organizacijos veiklą ir nustatė lietuvišką kryptį. Tuo metu lietuviškų dainų chorams dar niekas nebuvo parašęs. Jei ne Vydūno universalumas, tai ir Tilžės lietuvių giedotojų draugija keturis-penkis metus būtų neturėjusi ko dainuoti. Tad laikas nuo laiko Vydūnas parašydavo vis naujų lietuviškų dainų. Joms muziką komponuodavo ar jis pats, ar jo vienas taip pat labai muzikalus brolis, o vieną-kitą dainą sukomponavę yra ir kai kurie jo draugai. Mažojoje Lietuvoje buvo išspausdintas dainų rinkinys „Lietuvos Aidos“ (W. Storost (Vydūnas) „Lietuvos Aidos. Klange aus Litauen“, Tilžė, 1904). Šiame rinkinyje tilpo visos iki to laiko Vydūno sukurtosios 55 dainos mišriam chorui. „Vydūno dainos, nors šių dienų muzikiniu požiūriu atrodo gal ir ne visai atitinka mūsų tautinės muzikos dėsnius, greitai paplito didžiojoje Lietuvoje ir prisidėjo prie mūsų chorų muzikos kultūros kėlimo, o sykiu stiprino ir atgimstančios mūsų tautos tautinę sąmonę“, – teigė profesorė D. Petrauskaitė.

Akademinio skautų sąjungos centro valdybos pirmininkas fil. Audrius Aleksišūnas kalbėjo tema „Vydūno laišakai skautams“. Vydūno humanizmas labai artimas skautams, todėl nenuostabu, kad jis labai artimai bendradarbiavo su skautais ir ypatingai suartėjo gyvenimo saulėlydyje. Knyga „Vydūno laišakai skautams“ – dvylikos laišku-straispnių rinkinys. A. Aleksišūnas trumpai apžvelgė šios knygos pagrindinius postulus.

Visas 4 pasakojimų dalis subtiliai sujungė Vydūno posakius citavusi V. Brazaitytė ir muzikos garsai. Muzikinę programą atliko Laura Fako Vtley, grojusi mėgstamiausiu Vydūno muzikos instrumentu – arfa, ir smuikininkė Linda Veleckytė. Skambėjo George Frideric Handel, Gertrude Robinson, Howard Elmore Parkhurst, Felix

Mendelssohn, Christoph Willibald Gluck, Georges Bizet, Giacomo Puccini, ir Daniel Burton kūriniai.

Programos pabaigoje žodį tarė Vydūno draugijos Lietuvoje atstovas R. Gurauskas, kuris padėkojo rengėjams už gražų minėjimą ir perdavė Vydūno draugijos pirmininko Tomo Staniko sveikinimą. VJF valdybos pirmininkas G. Plačas padėkojo programos vedėjai V. Brazaitytei už puikiai suruoštą ir pravestą programą.

Minėjimas baigėsi. Prieš sakydamas invokaciją, kun. V. Aušra išreiškė viltį, kad Vydūno jaunimo fondas ir Mažosios Lietuvos fondas ir draugija nuo šiolei bendraus artimiau. Tikrai puiki mintis, juolab, kad sąlyčio taškų išties daug.

Svečiai skanavo „Bravo Bites“ (Audra Januškienė) maistą ir neskubėjo skirstytis. Daugelis susirinkusiųjų gyrė minėjimo ruošėjus ir sakė, kad apie didįjį mūsų krašto žmogų sužinojo daug naujo ir įdomaus. Norisi tikėti Vydūno amžininko M. Vaitkaus žodžiais: „Mūsų didysis vyras paliko mums daugybę vertingų veikalų, kurių vertė nesens.“ Po šio minėjimo, reikia tikėtis, susidomėjimas Vydūnu – tautos dvasiniu mokytoju, tikrai išaugs.

Laima Apanavičienė

Paroda apie Vydūną

Gintaro Plačo nuotraukos.

Sveikinimo žodis

Prof. Dr. Volfgango Fraiherio fon Šteteno (Wolfgang Freiherr von Stetten, Lietuvos garbės konsulas Badeno-Viurtembergo federalinėje žemėje) kalba Europos dienu Detmolde proga, minint 150-ąsias Vilhelmo Storosto-Vydūno gimimo metines.

Didžiai gerbiami svečiai,
Ekscelencijos,
Gerbiamas Dr. Lėhmanai,
Gerbiamas mere Helleri,
Gerbiamas Miroslovai Dany,

150-osios Vilhelmo Storosto-Vydūno gimimo metinės yra proga prisiminti garbę Lietuvos vokiečių ar Prūsijos lietuvių.

Jis buvo, tiesiogine ta žodžio prasme, keliautojas tarp dviejų pasaulių. Jis gyveno prūsiškoje Lietuvoje Vokietijos imperijoje, o kitoje sienos pusėje lietuvių tauta buvo represuojama Rusijos.

Abi šias valstybes vienijo „vienas Reichas, viena kalba“ principas, tačiau Vokietijoje jis buvo tik išbandytas, o Rusijoje nuosekliai, pasitelkus brutalią jėgą, įgyvendintas. Buvo laikai, kai lietuvių kalba Rusijos imperijoje buvo uždrausta, lietuviškos knygos negalėjo būti spausdinamos, todėl buvo slaptai spausdinamos Tilžėje ir gabenamos per sieną.

Tokiam lietuvių tautos naikimui iš abiejų krypčių, Vydūnas bandė priešintis savo darbuose bei ypač atsidėti Lietuvos ir Vokietijos santykių per paskutiniuosius 700 metų tematikai.

Kaip ir jo paties gyvenimas, šie santykiai buvo kupini permainų, neretai skausmingi, bet galiausiai abi tautos suvienijo noras užmegzti gerus kaimyninius santykius ir pagarbą vieni kitiems, kaip nūdien sakoma, užmegzti kontaktą „akių lygyje“.

Esu labai dėkingas, kad pastaruosius 27-erius metus, pirmiausia, kaip Vokietijos Bundestago narys, vėliau - kaip Badeno-Viurtembergo garbės konsulas, turėjau galimybę sekti ir palaikyti Lietuvos Respublikos laisvę bei vystymąsi.

Šis kelias prasidėjo 1955 metais - tuo metu aš vis dar gyvenau Mindene, netoli nuo čia - kuomet perskaičiau apie Vokietijos ir Sovietų Sąjungos diplomatinius santykius užmezgusią Adenauerio išlygą, į kurią trijų Baltijos valstybių – Lietuvos, Latvijos ir Estijos – SSRS aneksija 1940-1941-aisiais metais neįėjo. Tai privertė mane suklusti. Ir taip vėliau aš, po 1991-ųjų kruvinojo sausio, buvau pirmasis Vokietijos delegatas, kuris susitiko su svarbiais nepriklausomybę

deklaravusios Lietuvos valstybės atstovais, tokiais kaip prof. V.Landsbergis, A.Brazauskas, A.Sakalas ir kitais.

Vėliau buvo daugiau galimybių padėti: sužeistiesiems ir žuvusiųjų per kruvinojo sausio 13-osios įvykius artimiesiems, taip pat, išgyvenusiems holokaustą ir ypač „vilko vaikams“.

Taip išsivystė priklausymo vienai tautai pojūtis, persmelktas muzikos. Būtent tai ir buvo stiprios tautinės sąmonės, apie kurią visą savo gyvenimą kalbėjo Vydūnas, ženklas, pasireiškiantis, tačiau, noru priklausyti Europos Sąjungai ir, ypač NATO, kad nebetektų būti, kaip praėjusiais šimtmečiais,

Rusijos, Vokietijos ir galbūt Lenkijos žaidimų kamuoliu.

Vydūno vardas gali būti minimas tiek kalbant apie bendrą vokiečių ir lietuvių istoriją, tiek rengiant literatūrinius jo humanistinio palikimo bei muzikinius renginius.

Galų gale, Vydūnas buvo pasaulio pilietis, kuris savo humanistines išvalgas grindė mūsų šaknų buvimu Indijoje. Jo credo buvo ieškoti kelių, kurie

lietuviams leistų išsaugoti savo tautiškumą, nenaudojant smurto.

Lietuvos garbės konsulo Vokietijoje vardu, dėkoju Detmolde miestui ir Lipės kraštui, miesto Tarybos atstovui Dr. Lėmanui (Dr. Lehmann) ir miesto merui Helerui (Heller), taipogi ir visuomeniniam fondui bei Miroslovui Daniui, kurių dėka įvyko šis renginys, skirtas garbiajam Vydūnui atminti.

*(Iš vokiečių kalbos vertė
Raminta Daukšaitė)*

Išleista monografija apie Vydūną

Vaclovo Bagdonavičiaus ir Aušros Martišiūtės-Linartienės „Vydūnas“ - tai kapitalinis veikalas apie Vydūną, skirta jo 150-osioms gimimo metinėms: apie jo gyvenimą, įvairiapusišką visuomeninę, kultūrinę, mokslinę veiklą. Tai ištisa enciklopedija, eruditų, gyvenančių ir mąstančių pagal Vydūną, kosminė erdvė, priesakas mums gyventi pagal jo principus. Solidžią knygą šiais metais išleido Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras Vilniuje (tiražas 600 egz., 728 puslapiai). Kovo 28 dieną Lietuvos rašytojų sąjungoje buvo surengtas šios knygos aptarimas. Čia pateikiamas dr. Algirdo Matulevičiaus pranešimas šiame renginyje.

1918 m. Vasario 16-osios Lietuvos nepriklausomybės akto signataras, perrašęs jį *Nutarimo* pavadinimu, Lietuvos Tarybos generalinis sekretorius ir kurį laiką jos vicepirmininkas dr. Jurgis Šaulys jau XX a. pradžioje Vilhelmą Storostą-Vydūną pavadino Genijumi. Išliko 88 jų susirašinėjimo laišakai. J. Šaulys kurį laiką gyveno Mažojoje Lietuvoje, Klaipėdoje redagavo laikraščius.

Monografijoje autoriai išvalgiai pastebėjo, kad Vydūno fenomenas – jo kūrybos originalumas, kartu gyvenimo būdo keistumas, - būtent *mokymu savo gyvenimu*, gebėjimas gyventi pagal principus, kuriuos pats skelbi. Autoriai

teisingai konstatuoja, kad jis *atrodo kaip ne šio pasaulio žmogus*, kad tokie žmonės iš pradžių atrodo keistuoliais, o ilgainiui kai kurie jų *iškeliami vos ne į šventuosius*. *Vydūno fenomenas kaip tas sfinksas – slėpiningas*, ir žiūrima į jį įvairiai. Autoriai iškelia uždavinį, kad reikia įminti šio mūsų kultūros erdvėje stūksančio slėpiningumo mįslę.

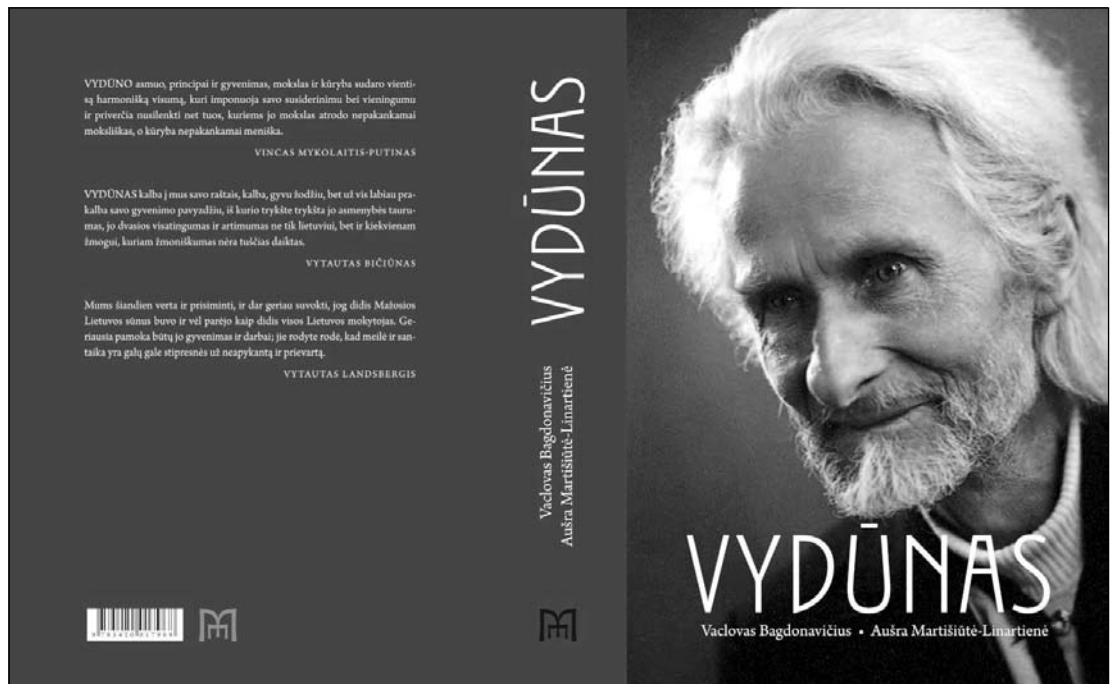
Vydūnas – viena ryškiausių XX a. I pusės mūsų kultūrą reprezentuojančių asmenybių. Monografijoje pabrėžiama, kad Vydūnas išniro iš Lietuvoje beveik 50 metų trukusios užmaršties ir bent kultūriškai aktyviosios tautos dalies akyse tapo tuo, ko nusipelnė savo veikimu ir darbais. Deja, sovietinės okupacijos griežtos cenzūros metais apie Vydūną – beveik *mirtinga tyla*.

Autoriai dr. V. Bagdonavičius

lėšomis; nestatomi jo dramos veikalai. Tai gėda ir skaudu!

Vydūno idėjos, mintys aktuales ir mums, XXI amžiaus pradžios žmonėms, *pasimetusiems nemokėjimo pasinaudoti laisve labirintuose, nemaža dalimi jos atsisakantiems, netgi nelabai suvokiantiems, kas ji savo esme yra*: monografijos autoriai jį vadina mūsų tautoje užgimusiu žmogiškumo apaštalu. Tokiu jis buvo visą gyvenimą. Vydūnas ryžtingai nuosekliai gynė savo tėvynainius lietuvininkus Mažojoje Lietuvoje nuo Vokietijos imperijos, ypač nacių režimo vykdomos žiaurios prievartinės germanizacijos, skatino juos išlaikyti gimtąją kalbą ir tapatybę.

Vydūnizmas – tai mūsų gyvasties, mūsų gyvenimo ir veiklos išlikimo garantas. Tai pasaulinio lygio mąstytojas ir kūrėjas. *Vydū-*

ir dr. A. Martišiūtė-Linartienė apgailestauja, kad dabartinėje Nepriklausomoje Lietuvoje daug metų Vydūno nebuvo mokyklų programose, kuriose atsirado tik neseniai. Mažai dėmesio skyrė valdžia, Vydūno veikalai buvo leidžiami vien visuomeninių organizacijų

nizmas – tautos gyvenimo fenomenas. Jis - originalus europinio lygio filosofas ir gabus istorikas. Savo veikalais, veikla Vydūnas panašus į Antikos graikų ar romėnų išminčius, gyvenimo, žmogaus tobulintojas. Jis atskleidė tautos ir atskiros asmenybės paskirtį šiame

pasaulyje, kosminių jėgų ir Kūrėjo galią. Monografijos autoriai pažymi Vydūno mintį, kad *tautos gyvybė slypi jos kultūroje, jos kultūros galių raiškoje*. Jie atskleidė, kad *praktinio veikimo ir skelbtų idėjų vienovę įkūnijęs Vydūno fenomenas yra labai artimas indų genijaus Mahatmos Gandžio fenomenui*.

Šiandien turinčiai įvairių sudėtingų problemų Lietuvai, lietuvių tautos gerovei, didėjančių konfliktų ir karų pasauliui, kaip ir pataria monografijos autoriai, *iš visų vertybių labiausiai reikia būtent Vydūno puoselėto žmogiškumo*. Rašydamas apie jau atsikūrusią Lietuvos valstybę, mąstytojas įžvelgė, kad visos negerovės, didžiąja dalimi kylančios dėl pačios laisvės klaidingo supratimo – nevaržomai siekti sau naudos, pelno, nepaisyti tautos ir valstybės interesų, tai atotrūkis tarp valdžios ir visuomenės, atsakomybės ir pareigingumo stoka, tautinės kultūros žlugdymas, tolerancijos stoka. Šie negatyvūs, žalingi reiškiniai įsiskverbė ir į šių dienų Lietuvos valstybės gyvenimą. Anot knygos autorių, ne dvasinės kultūros puoselėjimas bei žmoniškumo ugdymas šiandien yra valstybės gyvenimo pagrindas, o ekonomika. Vartotojiška visuomenė. Dar viena blogybė – tapęs madingu savo tautinio nevisavertiškumo kompleksas.

Rašydamas apie pasaulio tautų vienijimąsi (t. y. šiandien vykstančią mažoms tautoms pražūtiną globalizaciją), Vydūnas įspėjo, kad šis procesas neturi gniuždyti atskirų tautų teisės į laisvę būti, bet sudaryti palankias sąlygas plėtotis kūrybinėms galioms. Ne tautų niveliacija, jų pavergimas, o suklestėjimas – štai kokia dėsninga raida. Prievarta, anot Vydūno, žmoniją tik supriešina. Karai – didžiausia žmonijos nelaimė, drama kykla, kai

nepaisoma Dievo nustatytos tvarkos ir Visatos dėsnių. Žmonija rieda į bedugnę – gali kilti trečiasis pasaulinis karas.

Technikos, technologijos pažanga nuo Vydūno laikų didžiulė, bet nesą tokių šuolių dvasinėje žmonijos pažangoje iki šiolei. Žmogus – didžiausia planetos Žemė vertybė, bet to imperatyvo dažnai nepaisoma.

Kaip rašė Vydūnas, blogybes, žiaurumus įveikti tegali tik *žmogaus dvasios galia, esant spinduliui amžinosios šviesos*. Jo teigimu, karų visai negali būti. Visuomenės vienpusiškas materialinės gerovės siekis bet kokia kaina prieštarauja svarbiausiam tikslui – kultūrai, žmonijos dvasiniam tobulumui. Vydūno išvada – tai ir yra pasaulinių karų priežastis. Šiandien mums reikia mokytis iš Vydūno ir jo priesakus įgyvendinti praktiškai gyvenime. Kitos išeities tautai išlikti ir gyvuoti nėra.

Mažosios Lietuvos patriarchas Vydūnas 1918 m. balandžio 10 dienos ilgame laiške iš Tilžės Lietuvos Tarybos pirmininkui Antanui Smetonai rašo, kad Lietuvos nepriklausomybę pripažino Vokietija. <...> *yra Lietuva šalis, kurioj žmonės tikrajį žmoniškumą labai augštai stato. Todėl ir galima Lietuvos ateitimi tikėti. Amžinoji Apvaizda yra parinkusi Lietuvą aukštam uždaviniui. Kiekvienas Lietuvos sūnus turėtų tai atjausti ir tam atitinkamai gyventi <...>. Ir kas dieną galėsime žvelgti į ateitį su didesniu pasitikėjimu, dėkingi, kad mus likimas parinko gyventi Lietuvai*.

Su tikra pagarba sveikina širdingai Vydūnas

Taigi klausimas: ar Vydūnas yra perpus lietuvių ir vokiečių kultūrų žmogus ar vien lietuvių, o gal dalimi ir vokiečių?

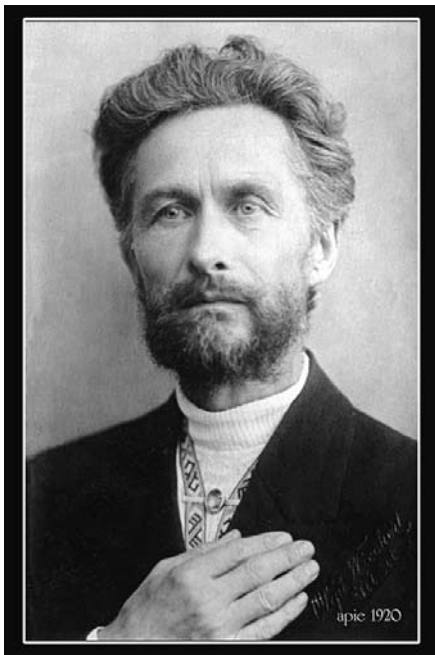
„Spindulys esu tos begalinės šviesos...“

Šių metų kovo 21-ąją dieną Kaune buvo minimos Vydūno 150-osios gimimo metinės. Vytauto Didžiojo karo muziejaus sodelyje atidengtas Vydūno biustas, Kauno miesto savivaldybės salėje surengtas minėjimas. Jame pranešimą skaitė ir etnologas Aleksandras Žarskus. Skaitytojams pateikiame šį pranešimą.

Žvelgti į Vydūną ar kalbėti apie jį iš vienos pusės didinga ir nuostabu kaip apie kažką nepaprastai kilnaus ir šviesaus, o iš kitos pusės nedrašu – baugu matyti tą didelį skirtumą, tiesiog prarają, tvyrančią tarp jo ir mūsų. Daug buvo kilnių ir šviesių kūrėjų ar mąstytojų, bet Vydūnas išsiskiria tuo, kad jo mintys įsikūnijo jo darbuose ir gyvenime. Ir jo išorė spindėjo vidine šviesa bei kilnumu. Ignas Končius prisimindamas Vydūną rašė: *„Atrodė saulės spinduliu perveriamas, vėjo tai jau tikrai perpučiamas. Tarsi nieko kūniško. Vien tik siela. Bet sykiu vaikščiojanti siela“*.

Vydūnas – tai primirštas ar beveik užmirštas žodis. O juk tai garbingas žmogaus, išvelgiančio, reginčio, vydinčio būties gelmes, titulas. Panašiai kaip *vaidila, kunigas, regėtojas, pranašas*. Vydūno biografas mokytojas A. Krausas yra atsekęs, kad jo motina M. Ašmonaitė yra kilusi iš senųjų žynių giminės, kurios šaknys siekia tuos laikus, kai lietuviai dar Amžinąją ugnį kūreno.

Pats nubusdamas ir jausdamas

žmogaus *esmės ryšį su begalybe*, Vydūnas skatino ir skleidė šviesų žmoniškumą pačiu savo buvimu, skaisčiu gyvenimu, paskaitomis, bendravimu, sukurtomis dainomis ir jų giedojimu, apysakomis, publicistika, leidžiamais žurnalais, dramomis, o ypač gilaus ir šviesaus turinio *vydūniškais* raštais.

Žodį „*vydūniškas*“ vartoji ne ta prasme, kad jis yra jų autorius, bet *kaip* jis juos rašė: *vydėdamas* ir *regėdamas* tai, kas daugumai žmonių lieka paslėpta. Savo bene ypatingiausio veikalo „*Sąmonė*“ pratarinėje jis pats pastebėjo: „*Seniai man buvo sakoma, kad aš reiškiašis dažniau iš regėjimo kaip iš protavimo. Todėl paprastai galvojančiams tūli mano aiškinimai ne tuojau bus suvokiami*“.

Tai bene svarbiausia priežastis, kodėl Vydūno raštai mažai skaitomi ir suprantami. Taip buvo ir Vydūnui gyvam esant. J. Dainauskas dar 1921 metais pastebėjo: „*Rodos nėra kito rašytojo Lietuvoje, kurį lietuvių inteligentija tiek daug gerbtų, kaip Vydūną, ir tiek mažai žinotų, suprastų ir gal neapsiriksiu pasakęs, tiek mažai jį skaičiusi*“. Didelė pagarba Vydūnui ir nesupratimas.

Vydūnas, kaip ir kiekvienas

didis menininkas, buvo kūrėjas, gyvenantis įkvėpimu, ištariantis tai kas didinga, tauru, kilnu, šviesu. Tačiau tikrasis kūrėjas – ne jis, per jį tik kažkas ateina iš nežemiškų aukštesniųjų pasaulių. Jis tarsi instrumentas, įkūnijantis tas išvalgas, dažnai netgi nesuderinamas su kasdiene logika ir paklūstantis per jį tekančiam srautui.

Rinkinys idėjų ir dėsnių kaip sukurtas pasaulis bei kaip žmogus turėtų jame gyventi, nuo pat pradžių (nuo vadinamojo Didžiojo sprogimo ar nuo Pasaulio sutvėrimo) - kaip kokia programa, amžinai slypinti pasaulyje. Menininkas, genijus, pranašas, pašauktas juos pagarsinti ar užrašyti tik atveria savyje duris ir vydėdamas tai, kas amžiais nekininama, kas yra gyvybės pagrindas išreiškia žodžiais, garsais, pavidalais, vaizdais, simboliais.

Šia prasme poetas O. Mandelštamas rašė: „*Dantės, to didžiojo italų poeto, talpumo ir kūrybingumo paslaptis ta, kad jis nei vieno žodžio nepasako nuo savęs. Ji skatino ir stūmė viskas kas įmanoma, tačiau jokiū būdu ne išmisilas, jokiū būdu ne išradingumas. Dantė ir fantazija – tai nesuderinama*“.

Šie žodžiai daugiau ar mažiau tinka ir Vydūnui. Jis ir pats rašė, kad „*menininkas vidinį dvasios nušvitimą užburia savo kūrinyje, o skaitytojui ar kūrinio stebėtojui reikia jį atburti. O tai yra nelengva*“. Tokių didžiųjų regėtojų ar kūrėjų kūrinių skaitytojas taip pat turi būti atburiantis burtininkas.

Dėka tokio Vydūno iškilumo ir ypatingumo požiūris į Vydūną ir jo raštus yra prieštaringas – nuo susižavėjimo iki nesupratimo ir atmetimo. Tokios asmenybės kaip Vydūnas tarsi pralenkia laiką: gyviems esant jie mažai suprantami, tačiau jų kūrybos įtaka išlieka ilgus amžius.

Į žemę sako, kartais žvaigždės krinta –

Iš tolimos visatos, iš mėlyno dangaus, –

Bet tik trumpai valandėlei tenušvinta

Čia Žemėje tamsus akiratis žmogaus.

Bet tu, Vydūne, žvaigžde kritęs, tu švytėjai,

Tu mums lig šiol neužgesai –

Nes tavo siuntė bočių vėlės,

Tave prisišaukė užgesę aukurai!

– prieš 50 metų minint 100-ąsias jo gimimo metines rašė M. Malakūnienė iš Melburno.

Nors Vydūno veiklos ir kūrybos akiratis buvo labai platus, visos jo filosofijos centras buvo *žmogus: pats žmogus, žmogus sau, ašainės sąmonės žmogus*. Orientuotas į jame slypintį dieviškąjį pradą. Deja, žmoguje yra ir kitas labai aiškiai matomas ir todėl vyraujantis kūniškasis pradas. Nuolatinė šių dviejų: dieviškojo ir kūniškojo žmogaus pradų sąveika, jų jungtis arba tiltas ir yra žmogus *linkstantis viena ar kita kryptimi* – link dieviškumo ar link kūniškumo, svyruojantis tarp *amžinumo* ir *laininumo*.

Viskas yra *žmogiška*, tačiau ne viskas *žmoniška*. Du žodžiai: *žmoniškumas* ir *žmogiškumas*, besiskiriantys tik viena raide, esmės požiūriu yra skirtingi, net labai skirtingi. Kalba suteikia galimybę išreikšti skirtumą tarp *žmoniškumo*, orientuoto į dieviškumą, ir tarp, į *kūniškumą* kryptančio, *žmogiškumo*, kurį Vydūnas vadino *pažmoniškumu*, t.y. tai, kas žemiau žmogaus.

Pasak Vydūno, *žmogaus veikla yra žmoniška arba pažmoniška*. Deja, šis labai svarbus skirtumas yra nutrintas ir beveik pamirštas. Atsirado ir nauji priežodžiai: „*Doras žmogus ne specialybė*“. Tuo

tarpu dora, kuri yra tiesiogiai susijusi su žmoniškumu, turėtų būti pati pirmoji ir svarbiausioji specialybė. Tik tada galima kalbėti apie dorą, - sako Vydūnas, - kai žmoniškumas yra aiškesnis negu pažmoniškumas. Tiesa, teisingumas, kantrybė, skaisnumas, taurumas, garbingumas, tvirtumas, gerumas, išmintis, meilė – visos tos savybės yra žmoniškumo spinduliai.

Per pranešimui skirtą laiką neįmanoma net paviršutiniškai apžvelgti įvairialypiame Vydūno palikime slypinčią išmintį. Bandyčiau bent kiek aptarti du jo kūrybos aspektus, kurie yra svarbūs visais laikais, tačiau ypatingai aktualūs nūdienos gyvenime. Tos dvi sritys yra *tautiškumas* ir lyčių, o sakant vydūniškai, *gimčių* santykiai.

Žinoma, šiais klausimais išgirsime įvairių nuomonių ir netgi labai prieštarų. Įsigalėjęs demokratinis principas reikalauja, kad visos nuomonės būtų laikomos lygiavertėmis, tačiau tai toli gražu ne visur tinka. O labai dažnai ir paklaidina, ypač teisingumo ir doros srityse.

Koks tas kriterijus, pagal kurį būtų galima palyginti skirtingas nuomones, kuo pasiremti, kai viskas sulyginama ir tampa reliatyvu? Tas rodiklis gali kilti tik iš giliausios žmogaus esmės.

O tam visų pirma reikia *su-sivokti savo viduje*. Kas esu aš, kokia mano kilmė ir kur aš keliauju, Vydūnui buvo svarbiausias gyvenimo klausimas ir uždavinys. Savo atsiminimuose jis rašė: „Mąstydamas apie savo gyvenimo patirtis, labai dažnai prisimenu kūdikystę, kai vis aiškiau jaučiausi slinkstas į daiktiškumo sritį. O nenorėjau prarasti savo kilmės suvokimo. Vis regėjau ją esant Didžiajame Slėpinyje“.

Didysis Slėpinys Vydūnui buvo betarpiška kilmės patirtis. O mes - kokią žinią gavome ir gauname

apie savo kilmę? Kur link ši žinia mus orientuoja?

Mes pamiršome, kas esame. Yra tokia JAV filosofo Alano Wattso knyga „Knyga apie draudimą, draudžiantį žinoti, kas mes esame“ (ALAN WATTS THE BOOK ON THE TABOO AGAINST KNOWING WHO YOU ARE *Cloud-Hidden, Whereabouts Unknown: A Mountain Journal*).

Keista, tačiau melas apie žmogaus kilmę mums yra priimtinas. Žmonės tiki melu ne todėl, kad privalo tikėti, o todėl, kad nori tikėti. Nes taip mums parankiau, nes lengviau pateisinti ir pasiteisinti dėl žmogaus vardo neverto elgesio.

Savo kilmės suvokimą Vydūnas aiškiai išsakė *susivokimo* maldoje:

SUSIVOKIMO MALDA

Spindulys esu tos begalinės Šviesos, kurioje gyvenu. Joje yra mano esmė! Amžinas esu keleivis, kuris nenuilstamai keliauja ir ant laiko kalvų statosi šventnamį pasišvęsti Aukščiausiam.

Amžiai nesustabdys mano žengimo į bekraštes būties erdves, nes Aš esu be pradžios, kaip ir amžiai patys. Valanda, kuri galėtų man galą apsaakyti, niekad neateis. Tiktai mano kūną karts nuo karto pasiglemžia mirtis, bet manęs nepaliečia nykstančių laikų srovės. Aš geriu iš amžino jaunumo šaltinio.

Nepajudinamas yra mano pasiryžimas. Savo drąsos, tvirtumo ir ryžto galia Aš keliauju į amžių slėpinį ir ieškau susivokimo Aukščiausioje gyvybėje, iš kurios amžinai spindi Galia, Išmintis ir Meilė.

Susivokimas savyje Vydūnui tapo kelrode žvaigžde, kuri visą gyvenimą švietė jam, rodydama gyvenimo ir veiklos kryptį.

Reginčiam savo kilmę

Didžiajame slėpinyje teisingumo kriterijus kyla iš žmogaus vidaus: *kurie veiksmai ar pastangos šviesina tavo vidinį suvokimą, tie yra dori ir žmoniški, ir priešingai, kas niaukia vidinę šviesą yra nedora ir pažmoniška*. Tai tinka ir kiekvienam iš mūsų.

Kiekviena veikla ar pasistengimas turėtų rasti iš vidinio susivokimo ir giliausio savęs prisiminimo. „Nuolat atsimink save“ – ne egoistine, bet esmės prasme, tokią senovinę lietuvių išmintį ar pamokymą, Vydūnas dažnai girdėjo iš savo motinos.

Vydūno santykiai su lietuviškumu bene geriausiai atsispindi knygoje „*Septyni šimtmečiai vokiečių ir lietuvių santykių*“. Šios įstabios knygos pirmoji dalis gali sušildyti bei uždegti ir nuo tėvynės nutolusią širdį. Ir tai dėka *jausmus* žadinančių minčių. Būtent širdies jausmai stipriausiai susieja su gimtąja žeme.

Kaip didingas slėpinys iškyla prieš mūsų sielą tėvynė. Pasaulis greta tėvynės atrodo tarsi lengvai perskaitoma knyga.... Tėvynė yra mūsų jausmų pasaulio pradžia ir jo turinio nulėmėja; ji yra slėpinga palaima žmogui.

Tačiau tėvynės slėpinį suvokti sunku. Viena aišku, kad tėvynė žmogui labai daug reiškia, nes joje patyrėme pirmuosius įspūdžius.

Tėvynėje žmogų pirmą kartą apglėbė šviesioji saulė ir nakties tamsa. Joje jis pirmą kartą išvydo pavasario žydėjimą ir vystančio rudens ilgesį, žalią vasaros vaisių ir baltus žiemos sapnus.

Tačiau toji pirmakartybė dar nieko neatskleidžia. Tik suvokimas, kad vien tėvynėje pilnai atsiskleidžia žmogaus gyvenimas, atveria mums tėvynės slėpinį. Vien tėvynėje žmogus alsuoja siela, o tėvynė alsuoja per jį.

(pabaiga kitame numeryje)

Jonas Česnavičius, Mažosios Lietuvos reikalų tarybos kolegijos narys, kraštotyrininkas

Kartą į mano rankas pateko vokiečių kalbininkų baltistų Augusto Leskieno (1840 m. Kylyje – 1916 m. Leipcige) ir Karlo Brugmanno (1849 m. Viesbadene – 1919 m. Leipcige) surinkta lietuvių liaudies kūryba, skirta mažiesiems lietuviukams ir paskelbta 1882 m. Strasbūre. Išspausdintoje knygelėje *LITAUISCHE VOLKSLIEDER UND MÄRCHEN aus dem Preussischen und dem Russischen Litauen* („Lietuvių liaudies dainos ir pasakos iš prūsų ir rusų Lietuvos“) yra pasakos, surinktos Vilkyškių ir Garliavos prie Kauno apylinkėse.

Autoriai rašo, kad ši knyga skirta labai mokytiems vyrams, tačiau joje, be kita ko, paskelbta bemaž pusšimtis lietuviškų pasakų: *Apie prakeiktą dvarą, Apie karaliaus tris sūnus, Apie vieną vagį, Apie kvailį ir jo prietelį vilką* ir kitką. Svarbu ir tai, kad jos išverstos į vokiečių kalbą.

Perskaitęs vieną, kitą, labai susidomėjau ir man kilo mintis, kiek leis žurnalo galimybės, su kai kuriomis pasakomis supažindinti mažuosius DONELAIČIO ŽEMĖS skaitytojus. Manau, jiems tai bus naudinga. O ateityje, jeigu patiks, pateiksime dainelių ir eilėraščių, kuriuos Mažonoje Lietuvoje labai mėgo.

Kaip seneliai ar tėveliai žino, 1871 m. susikūrus Vokietijos im-

perijai, kilo didžiulė grėsmė į ją patekusios Mažosios Lietuvos lietuvių gimtajai kalbai, tautiniam tapatumui išlaikyti. Buvo uždrausta mokytis gimtąja lietuvių kalba, ji buvo pašalinta iš viso viešojo gyvenimo. Vokietintojai stengėsi išguiti pamaldas lietuvių kalba netgi iš Bažnyčios (Prūsija buvo protestantiška valstybė). Gimtoji kalba gausiausiai vartota Mažosios Lietuvos kaimuose, namuose. Juose dar daugumą gyventojų sudarė lietuviai (lietuvininkai), nuo XIX a. antrosios pusės vadinti ir mažlietuviais.

Tik pasiaukojančių mažlietuvių veikėjų pastangomis buvo skatinama tautinė veikla, spausdinama religinė ir pasaulietinė literatūra, jau nuo XIX a. pradžios spausdinami lietuviški laikraščiai. Mažonoje Lietuvoje veikė daug spaustuvių, čia buvo ir Didžiosios Lietuvos spaudos bazė. Kūrėsi įvairios draugijos (ypač pagarsėjo 1895 m. Tilžėje įsteigta „Birutė“, genialaus Vydūno suburtas ir vadovaujamas bažnytinis choras), netgi politinė konservatorių partija. Stiprėjant tautiniam sąmoningumui kūrėsi bibliotekos, skaityklos, knygynai (*Lietuvių keliaujantis knygynas*, knygynai prie draugijų). Lietuvybei daug nuveikė europinio masto mokslininkas Jurgis Zauerveinas.

Žymiai blogesnė lietuvių tautinė padėtis buvo Rusijos imperijoje. Didlietuviai buvo rusinami ir pravoslavunami. Nuo 1864 m. uždrausta lietuviška spauda lotyniškais rašmenimis. Carinis kolonijinis režimas rusifikacijos politiką vykdė ir per mokyklą. Didžioji Lietuva (baudžiava panaikinta 1861 m.) atsiliko nuo Mažosios Lietuvos (panaikinta 1807 m., čia plito vakarietiškas gyvenimo būdas) lietuvių raštijos, švietimo, ūkio srityse, pragyvenimo lygiu. Čia pateiktos pasakos tekstas pritaikytas dabartinei lietuvių kalbos leksikai, tačiau neiškraipant pasakos idėjos, turinio.

Apie pavargėlį,

Kartą žmogus, neturėdamas ką valgyti, iškeliavo po pasaulį. Ėjo jisai keliu ir sutiko senelį, o tas jo ir klausia:

– Kur tu eini?

– Aš pats nežinau, kur aš einu. Neturiu ką valgyti, tai ir nežinau kur eit, kur maisto ieškoti.

O senelis jam ir sako:

– Eime ant kalno.

Nusivedė senelis jį ant kalno, dovanavo jam staliuką ir pasakė:

– Kai tu pasakysi *Staleli, denkis*, tai ant jo atsiras visokių valgių ir gėrimų.

Be to, dar patarė kelyje niekur nenakvot.

Pavargėlis (vargšas), ėjo, ėjo ir priėjo karčemą¹. Karčemos *šinkorius*² su savo pačia jau prisėdę vakarieniavo. O buvo jau visai tamsu ir vargšas toje karčemoje apsinakvojo. Tuomet ir vargšas pasistatė savo stalelį ir tarė: *Staleli, denkis*. Stalelis apsidengė ir ant jo atsirado visokių valgių ir *trunkų*.³ Tai pamatęs, *šinkorius* tokio stalelio labai panorio. Ir kai tik keliauninkas užmigo, *šinkorius* tą stalelį ėmė ir sukeitė. Savo pastatė ateiviui, o jo pasiėmė sau. Ryte atsikėlęs vargšas pasiėmė apkeistą staliuką ir išsinešė namo. Parsinešęs pasigyrė savo pačiai, kad dabar tai visi turėsime ką valgyti. Ir ėmė visi vaikai iš džiaugsmo šokinėti. Tuoj namo šeimininkas pasistatė staliuką ir tarė: *Staleli, denkis*. Tačiau stalelis nesidengė, o ant jo neatsirado nei maisto, nei *trunko*. Jis pamanė, kad negeroje vietoje staliuką pastatė ir pradėjo perstatinėti vis kiton vieton. Bet nuo to niekas nesikeitė. (Tuo viskas ir baigėsi.)

Kitą kartą vargšas vėl išvyko kelionėn ir sutiko tą patį senelį.

Senelis vėl paklausė:

– Kur tu eini?

kuriam senelis stalelį, ėriuką ir vėzdą padovanojo

– Aš pats nežinau, kur aš einu.

Kaip ir anąkart, senelis nusivedė jį ant to paties kalno ir šį kartą dovanojo ėriuką. Dar pamokė sakydamas: „Kaip tu jam pasakysi *Ėriuk, purtykis*, tai ėriukas ims purtytis ir nuo jo pradės byrėti pinigėliai“. Be to, paminėjo, kad kelyje niekur neapsinakvotų.

Vargšas ilgai keliavo, kol pagaliau sutemo. Ir užėjo į tą pačią karčėmą, kur anksčiau buvo apsistojęs. Čia prieš miegą panorą pavalgyti ir ėriukui tarė: *Ėriuk, purtykis*. Tas pasipurtė ir nuo jo pabiro pinigėliai. Tai pamatęs, *šinkorius* ėriuko labai užsigeidė.

Kai tik svečias užmigo, *šinkorius* atsivedė panašų savo ėriuką ir jį sukeitė su anuo, pasiimdamas jį sau. Ryte atsikėlęs svečias, to nežinodamas, pasiėmė sukeitusį ėriuką ir iškeliavo namo. Namuose saviškiams pasigyrė, kad dabar turėsiąs daug pinigėlių ir tarė: *Ėriuk, purtykis*. Tačiau ėriukas nesipurtė, nes jis nieko apie tai neišmanė. Tuomet jis pats pradėjo ėriuką purtyti, tačiau nuo jo nei vienas *pfeningas*⁴ nenukrito. Tuomet šeimnininkas tą ėriuką papjovė ir bent tris kartus [tris dienas – J. Č.] visi sočiai pasimaitino. Tačiau po to vėl visiems teko badauti.

Tad vargšelis vėl leidosi kelionėn ieškoti gerojo senuko. Nuėjęs ilgą kelią, pagaliau vėl jį sutiko. Senukas ir klausia:

– Kur tu eini ir ko tu ieškai?

Šis atsakė:

– Aš pats nežinau, kur aš einu ir ko aš ieškau.

Kaip ir anksčiau, senelis jį vėl nusivedė ant kalno ir dovanojo jam vėzdą su dėklu ir dar pamokė: „Kaip tik pasakysi *Vėzdai, iš dėklo!*, tai vėzdas iššoks iš dėklo ir ims visus vanoti. O kai pa-

sakysi *Vėzdai, į dėklą!*, tai jis iššoks iš dėklą“. Ir patarė vargšui būtinai toje pačioje karčėmoje apsinaqvoti. Tai išklauses, šis vėl leidosi kelionėn ir užėjo į tą pačią karčėmą, kurioje ir apsinaqvėjo. Užėjęs į vidų, pamatė valgantį *šinkorių* ir užsimanė to paties valgio, manydamas, kad vėzdas jam ką nors pateiks. Ir, kaip buvo pamokytas, ištarė: *Vězde, iš dėklo!* Vėzdas iššoko ir pradėjo *šinkorių* mušti. Tai patirdamas, *šinkorius* išsigando ir ėmė baisyti rėkti:

– Tik tu nieko su mumis nedaryk, mes tau tą staliuką ir ėriuką gražinsime.

Dabar keliautojas suprato, kad *šinkorius* jo ėriuką ir staliuką buvo sukeitęs. Ir pažadėjo *šinkorius* viską gražinti, ateityje nieko panašaus nedaryti. Tik po tokio pasižadėjimo vargšas tarė: *Vězde, į dėklą!* Ir tuoj jis išsoko atgal. O svečias, kaip ir anksčiau, tąakt dar pernakuvojęs, ryte paėmė savo ėriuką ir staliuką ir leidosi keliauti namo.

Grįžęs savo pačiai ir vaikams

pasidžiaugė, kad atgavo jam dovanotus staliuką ir ėriuką. Tuo visi labai apsidžiaugė. Šeimnininkas pasistatė viduj aslos staliuką ir tarė: *Staleli, denkis*. Stalelis apsidengė ir ant jo atsirado visokių valgių ir gėrimų. Sočiai prisivalgė visa šeimynėlė su vaikais tiek, kiek kas troško. Po to vyras atsivedė ėriuką ir tarė: *Ėriuk, purtykis*. Ėriukas ėmė purtytis, o nuo jo pabiro pinigėliai. Ilgai nedelsdamas, vargšas nusipirko dvarą ir labai gražiai gyveno. O kai aplinkoj kas negero nutikdavo, buvęs vargšu ir tapęs turtuoliu, vyras paimdavo savo vėzdą ir rasdavo rodą, nedorėlius apkuldavo. Sakoma, kad tas buvęs vargšas, jeigu dar nenumirė, vis dar gyvena ir aplinkiniams kaimynams diegia teisingumą.

¹ *Kitaip – smuklė.*

² *Smuklininkas.*

³ *Trunkas – alkoholinis arba panašus gėrimas.*

⁴ *Pfenigas – Prūsijos, Vokietijos piniginis vienetas, moneta.*

Учимся говорить по-литовски

(Продолжение. Начало в Но. 3(216))

III. Неопределённые формы глагола, данные в скобках, замените глаголами будущего времени.

Aš (kalbėti, prašyti, norėti, klausti);

Tu (kalbėti, prašyti, norėti, klausti);

Jis, ji (kalbėti, prašyti, norėti, klausti);

Mes (kalbėti, prašyti, norėti, klausti);

Jūs (kalbėti, prašyti, norėti, klausti);

Jie, jos (kalbėti, prašyti, norėti, klausti).

Ответы

III.

Aš kalbėsiu, prašysiu, norėsiu, klausiu;

Tu kalbėsi, prašysi, norėsi, klausi;

Jis, ji kalbės, prašys, norės, klaus;

Mes kalbėsime, prašysime, norėsime, klausime;

Jūs kalbėsite, prašysite, norėsite, klausite;

Jie, jos kalbės, prašys, norės, klaus.

Сослагательное (условное) наклонение. Сослагательное наклонение выражает действие,

которое возможно лишь при определённом условии. Времена отсутствуют. **Сослагательное наклонение** образуется от основы неопределённой формы глагола при помощи суффикса **-t-** и **личных окончаний**. Суффикс **-t-** в первом лице единственного числа превращается в **-č-**.

Повелительное наклонение. Формами повелительного наклонения выражается разное повеление: приказание, побуждение, пожелание, просьба. Форма первого лица единственного числа отсутствует. **Повелительное наклонение**

образуется от основы неопределённой формы при помощи суффикса **-k-** и **личных окончаний**. Второе лицо единственного числа без окончания (nešk, kalbėk, klausk). Третье лицо образуется от основы третьего лица единственного числа при помощи приставки **te-** или частиц **tegu, tegul (tekalba, tegu (l) kalba, teskaito, tegu (l) skaito)**.

Когда основане определённой формы оканчивается на согласные **k, g**, перед суффиксом **-k-** они исчезают:

- bėg-ti+ k = bėk;
- deg-ti + k = dek;
- lauk-ti+ k = lauk;
- suk-ti + k = suk.

Vienaskaita/ Единственное число		Daugiskaita/Множественное число	
aš/ я	–	mes/ мы	-k-ime eikime, klauskime, stovėkime, prašykime/ давай пойдём, спросим, постоим, попросим
tu/ ты	-k eik, klausk, stovėk, prašyk/ иди, спрашивай, стой, проси	jūs/ вы	-k-ite eikite, klauskite, stovėkite, prašykite/ идите, спрашивайте, стойте, просите
jis/ он ji/ она	teeina, tegu(l) eina, te- klausia, tegu(l) klausia, testovi, tegu (l) stovi, teprašo, tegu(l) prašo/ пусть (пускай) идёт, спрашивает, стоит, просит	jie/ они jos/ они	teeina, tegu (l) eina, teklausia, tegu(l) klausia, testovi, tegu (l) stovi, te- prašo, tegu(l) prašo/ пусть (пускай) идут, спрашивают, стоят, просят

Vienaskaita/ Единственное число		Daugiskaita/ Множественное число	
aš/я	-č-iau eičiau, klausčiau, stovėčiau, prašyčiau/ ходил(-а) бы, спрашивал(-а) бы, стоял(-а) бы, просил(-а) бы	mes/ мы	-t-u (mė) me eitu (mė) me, klaustu(mė)me, stovėtu(mė)me, prašytu(mė)me/ ходили бы, спрашивали бы, стояли бы, просили бы
tu/ты	-t-um (ei) eitum(ei), klaustum (ei), stovėtum (ei), prašytum (ei)/ ходил(-а) бы, спрашивал(-а) бы, стоял(-а) бы, просил(-а) бы	jūs/вы	-t-umėte eitumėte, klaustumėte, stovėtumėte, prašytumėte/ ходили бы, спрашивали бы, стояли бы, просили бы
jis/он ji/она	-t-ų eitų, klaustų, stovėtų, prašytų/ ходил(-а) бы, спрашивал(-а) бы, стоял(-а) бы, просил(-а) бы	jie/ они jos/они	-t-ų eitų, klaustų, stovėtų, prašytų/ ходили бы, спрашивали бы, стояли бы, просили бы

Tolminkiemio hegzametrai

Laimonas Inis

(Pabaiga. Pradžia Nr.1 (222))

DONELAIČIO ŽODIS

Kristijonas Donelaitis tikriausiai nė nemanė rašyti poemos. Tačiau veikliam žmogui ir poetui sukurti pasakėčią, giesmę ar muzikinę kompoziciją, paskambinti savo sukonstruotu fortepijonu, pagiedoti su visais bažnyčioje buvo per maža. Būrai... Kokie charakteriai, išvaizda, elgesys... „Viežlibi“ ir „nenaudėliai“ Selmas, Lauras, Krizas, Pričkus, Plaučiūnas, Dočys, Slunkius... Visi čia pat, kasdien sutinkami, gyvi personažai. Reikia juos aprašyti! Beveik nieko neišgalvojant, nepridedant. Tiesa, reikia ir pamokyti, paauklėti, gal ir griežtesnį žodį pasakyti. Ir pastorius imasi eiliuoti. Sodrūs gamtos vaizdai, būrų gyvenimo ir buitės epizodai liejasi kaip iš gausybės rago. Žodis „kimba“ prie žodžio, sakinytis prie sakinio – tarsi banguoja gyvenimo jūra – nenuolanki, nerami, jaudinanti. Jam visai nesvarbu to laiko literatūrinės tradicijos ir tai, ar jo kūryba apskritai bus vertinama kaip literatūra. Skaito per pamokslus savo hegzametų fragmentus ir stebi, kaip reaguoja parapijiečiai. Ar poetas pats nujautė savo kūrybos didybės

ir nemirtingo hegzometro jėgą?

Kai eiliuotų tekstų susidėjo nemaža krūvelė, Kristijonas Donelaitis vienas sau nedrąsiai ėmė svajoti apie kūrinį, kurį galėtų išspausdinti. Tada idilės (taip vadino eiliuotus tekstus) būtų daug kam prieinamos. O gal... gal jas skaitytų ir kitose bažnyčiose? Kristijonui Donelaičiui, kaip ir kiekvienam kūrėjui, tikriausiai norėjosi, kad jo kūryba būtų skaitoma. Parašęs poemos variantą, tikriausiai keliavo į Karaliaučių ir, matyt, domėjosi jos leidyba.

O poema galėjo likti ir nežinoma, jeigu ne Liudvikas Gediminas Rėza, kuris ir davė poemai gražų „Metų“ pavadinimą.³

Bet čia jau ilgesnė kalba.

Tam žasiaganiui, suskirdusių kojų ištįsėliui berniukui iš smėlio užpustyto Kuršių nerijos Karvaičių kaimo netoli Pervalkos, labai pasisekė. Našlaitį priglaudė Rasytės paštininkas Bėmas, tolimas tėvo giminaitis. Žąsys Liudvikui mažai rūpėjo – vis knyga rankoje, arba, gero ūpo pagautas, kur pakarkliny kažkokius posmus iš galvos gieda! Neapsikentęs tokiu netikusiu žąsų ganytoju, Bėmas jį „įpiršo“ kitam giminaičiui – klebonui Kristijonui Vitikui – jo žmona buvo L. Rėzos motinos sesuo – į Kaukėnus. O šis buvo visai kitoks – atsidavęs lietuvių raštijos puoselėtojas, tautosakos rinkėjas, rašto ir knygos mylėtojas ir, išvelgęs gabų vaikį, mokė jį gražios lietuvių ir net lotynų kalbos.

O toliau – Karaliaučiaus Lėbenichto beturčių namai, mokykla, universitetas. Teologija, antikinės kalbos, literatūra, retorika... Imanuelio Kanto paskaitos. Disertacija „Apie šventųjų knygų moralės aiškinimą pagal Kantą“. Namų mokytojas, įgulos pamoks-

lininkas, lietuvių kalbos seminaro vadovas, dėstytojas, profesorius, universiteto rektorius... Liudvikas Gediminas Rėza išgarsėjo ir kaip poetas – vokiečių kalba išleido poezijos rinktinę „Prutena“, kurioje gausu mitologinių motyvų, parašė romantinę baladę „Ona ir Vytautas“ apie jų pabėgimą iš Krėvos pilies. Įkūrė Biblijos platinimo draugiją, būrė talkininkus naujam Biblijos vertimui ir rinko liaudies dainas. Paprašė visų, kas tik kokią žino, atsiųsti. Talkininkų atsirado nemažai. Zigfridas Ostermejeris iš Plyviškių, Bildviečių ir Geldapės vargonininkai Teodoras Samuelis Cipelis ir Endrikis Budrius atsiuntė po nemažą pluoštelį. O tų dainų grožybė – Rėza negalėjo atsižiaugti:

Vieversėli,
Vyturėli,
Ko nečiulbi pievelėj...

Arba:

Tai dyvai,
Didi dyvai buvo!
Ir užšalo
Ežeras vasarėlėj!⁴

O vieną gražią dieną iš Valtarkiemio pastoriaus Jono Gotfrido Jordano, jau žinomo kaip etnografo, paskelbusio tyrinėjimus mitologijos ir kalbos klausimais, gavo ypatingą siuntinėlį – be liaudies dainų, dar ir Kristijono Donelaičio „Pavasario linksmybių“ bei „Vasaros darbų“ originalus! Čia reikia pridurti ir paaiškinti: Kristijonas Donelaitis, nors buvo gerokai vyresnis, su Jonu Gotfridu Jordanu bičiuliuavosi nuo to laiko, kai jis su tėvu Karlu Fridrichu Jordanu, Donelaičio bendramoksliau, svečiavosi Tolminkiemyje 1776–77 metų žiemą, o po dviejų metų įvesdino jaunąjį kunigą į Valtarkiemio bažnyčią. Jiedu susirašinėjo. Kristijo-

nui Donelaičiui mirus, jo žmona Ana Regina Jordanui perdavė pastoriaus laiškus, gaidas ir poemas. O po dviejų dešimtmečių, kai daug kas manė poemą žuvus, Jordanas nusiuntė Rėzai dvi dalis.

Kiek vėliau Liudvikas Gediminas Rėza sulaukė dar vieno bran-
gaus siuntinio – „Rudens gėrybių“
ir „Žiemos rūpesčių“ nuorašus
atsiuntė kunigas Jonas Fridrikas
Holfeldas iš Gerviškėnų. Originalai
žuvo 1807 metais per Rusijos ir
Prancūzijos karą. Gerai, kad
Holfeldas buvo išmėdęs iš Jono
Gotfrido Jordano nusirašyti.⁵
Rėza puikiai suprato, koks tai
turtas. Išvertė į vokiečių kalbą,
parašė įžangą. „Jei negalima šio
poetinio lietuvių mūzos kūrinio
lyginti su Homero, Vergilijaus ir
Horacijaus šedevrais, tai jį drąsiai
galima priskirti prie neklasikinės
literatūros paminklų – slavų, ger-
manų, keltų tautų originalų – kū-
rinių, turinčių pastovios reikšmės
toms tautoms.“ 1818 m. „Metus“
išleido savo lėšomis, poemą kiek
sutrumpinęs, išmetęs nešvankybes,
matyt, kad neįžeistų vokiečių
skaitytojų. Išspausdino Hartingo
spaustuvė. Poeto pavardę Liudvikas
Gediminas Rėza įrašė lietuviškai
tarmiškai Donaleitis. Poeto
parašytos eilės taip skambėjo:

Tu, paukšteli mels, ne ponis-
zkay prisiwalgai.

Rėbus mus, laszinei bei deszros
tau nepatinka.

Tu neliubyji pyragu neigi ra-
gaisziu...

„Prof. Rėza daug nusipelnė,
išgelbėdamas iš užmaršties šį ra-
šytoją, kurio rankraštis jau buvo
laikomas dingusiu...“ – rašė Tilžės
laikraštis, paskyręs ir daug kitų
gražių žodžių „Metų“ leidėjui ir
poemos autoriui.

Taip prasidėjo „Metų“ „žygis“
po Europą. Žymusis vokiečių po-

etas Johanas Volfgangas Gėtė (su
juo susirašinėjo Liudvikas Rėza)
poetą lygino su antikos šedevrais,
gerų žodžių negailėjo Adomas
Mickevičius⁶ ir kiti pasaulyje gar-
sūs rašytojai.⁷

LAIKO ŽINGSNIAI II

Vėl buvo atvažiavęs jaunasis
Jordanas. Ana Regina seniai įprato
taip jį vadinti, taip ir vadina. Kaip
visuomet pasitempęs, išlakus,
mandagus. Pagal vokišką madą
pabučiavo jos ranką – Ana Regina
dažnai susigėsta, nuo darbų ranke-
lė susiraukšlėjusi, pavargę sąnariai
išsišovę... Bet malonu. Kiti Kris-
tijono bičiuliai tik iš tolo linkteli ir
ją pamiršta, o jaunasis Jordanas...

Paprastai ji glūdi tolėliau, kam-
putyje, o dažniausiai kitame kam-
baryje ir, ausis pastačiusi, galvelę
pakreipusi klausosi, ką vyrai šne-
ka. Šį kartą kalba jiems nesimezgė.
Ana Regina puikiai žino – kodėl.
Kristijonas, nors ir nesisako, ge-
rokai pavargo. Nuo nesibaigiančių
darbų, nuo visokiausių rūpesčių.
Žinoma, neišsiduoda. Nori po se-
novei atrodyti žvalus, energingas,
bet... pastaruoju metu...

Kaip viskas Tolminkiemyje pa-
sikeitė jo patangomis ir rūpečiu!
Parapijonys juo patenkinti, tik tie
suvokietėję vis burčija...

Jis dirba didelius darbus, kuria
gražius daiktus ir kartais pamirš-
ta mane – Anai Reginai skaudžiai
baksteli širdį. O gal aš esu tik
daiktas, bet dar gana sveikas, ku-
rio nereikia remontuoti?

O jis gyvas tik tada, kai kažką
taiso, kuria, moko... Paslaptingas
jo dvasinis pasaulis ir koks stiprus
jo ryšys su dangumi ir žeme, ku-
rioje gyvena.

Bet man smagu matyti jį tokį,
prisipažįsta Ana Regina ir pati sau
nusišypso. Štai jau prabėgo 43
bendro gyvenimo metai... Ar jį
pažinau? Gal... O gal ir ne. Man

nieko netrūksta, gal tik didesnės
atidos, apgailestauja. Ar vedė ją
iš meilės, ar iš pasigailėjimo? O
gal tokia buvo jo moralinė nuos-
tata – padėti našlei? Šito niekada
neklausė. Gal ir gerai, kad neklau-
sė. Rytais žiūri į saulę, o vakarais
į temstantį dangų ir tikisi sulauk-
sianti atsakymo.

Dažnai žvilgčioja į jo veidą,
tokį rimtą, susikaupusį – kitiems
atrodo paniuręs, o jai gražus. Jo
akys įvairiaspalvės, keičiasi nuo
saulės, žvakės šviesos, nuotaikos.
Blyksi, juokiasi, vilioja. Žiūrint į
jį, apima palaiminga ramybė.

Dabar, priėjusi prie pat durų,
klausosi, kas dedasi jo kambaryje.
Tyla... Pro plyšį regi ramiai de-
gančią žvakę. Aprimsta.

Bet neilgam. Vėl prieina prie
durų. Per ilgai tęsiasi toji kraupi
tyla...

Ji praveria duris...

Tik-tak, tik-tak, tik-tak...

Iš kur tas garsas? Juk lauke ne-
lyja. Ir laikrodys kiek jau metų ne-
prisuktas kabo ant sienos.

Ir išsigandusi Ana Regina suvo-
kia: tai jo laikas, vasario dangaus
nušviestas, nueina tyliais žingsne-
liais: tik-tak, tik-tak, tik-tak...

DONELAIČIO ŠVIESA

Kristijonas Donelaitis, tas
mūsų Homeras, toks didis, kad jo
šviesa, sklindanti iš tolimos praei-
ties, ne tik neužgeso, bet kuo to-
liau, tuo ryškiau žėruoja. Lazdy-
nėliai, Stalupėnai ir Tolminkiemis.
Koks keistas trikampis! Tai ne tik
geografinės sąvokos, o Kristijono
Donelaičio žemės ir dangaus
jėgų sankirtos taškai. Iš jų gelmių
sklinda galinga jėga (energetika,
pasakytų mokslininkai), veikianti
mūsų sąmonę.

Mums reiktų dar ir dar kartą
susikaupti prie Kristijono Done-
laičio kūrybos, vėl ją atidžiai skai-
tyti ir įvertinti XXI amžiaus žmo-

gaus klausa, atsisakant vyravusio sociologinio, „klasinio“, „socialistinio realizmo“ laikų stereotipinių vertinimų. Bandykime giliau pajusti poetinių formų skambumą, žodžio, minties ir metaforos jėgą, pamatyti gyvenimo vaizdų žaižaruojančias spalvas, išgirsti poeto jausmingos širdies balsą. Mes turime nepavargti apie jį galvoję, kaip ir apie kitus Mažosios Lietuvos kūrėjus. Eikime nuo Donelaičio pas Rėzą, o nuo Rėzos – pas Joną Bretkūną, Danielių Kleiną, Martyną Mažvydą, Pilypą Ruigį, Vydūną, daugelį daugelį kitų, ir jie tikriausiai džiaugsis, kad nepamiršti, kad mums jie rūpi.

... Aplankę Vydūno namą Tilžėje, įveikę muitinės užkardas ir pervaziavę Luizos tiltu į Lietuvą, pasukome Rambyno pusėn. 1914 m. ant aukštojo, legendomis apipinto kalno buvo sumanyta pastatyti paminklą Kristijonui Donelaičiui, buvo renkamos aukos, bet...

Vakaro saulės spinduliuose aukso žeravo lieknos pušys, parudusius lapus barstė senolis ažuolas, švelnaus vėjelio supamos virpuliavo šermukšnių kekės, smagiai užė vasaros darbų neužbaigusi kamanė, o apačioje tyliai ir išdidžiai sroveno Nemunas, burdamas šventos didybės paprastumu. Kitoje upės pusėje, vos vos pastebimo rūko gaubiamos, gludėjo Ragainė, Tilžė.

Sena legenda byloja, kad ten, anapus, ant stataus skardžio, kažkada kuorais žvilgėjusi, bokštais debesis siekusi graži ir galinga pilis. Jos valdovas turėjęs tris sūnus – Tilžių, Rambyną ir Vilmantą. Pilies valdovas pasiuntė juos pasižvalgyti po pasaulį. Grįžę kiekvienas parsinešė po ypatingą daiktą, nulėmusį jų likimą: Tilžius – kalaviją ir vėliau tapo kariu, Vilmantas iš laumių palydovo nykštuko gautą stebuklingą varpelį, paskelbiančią apie didelius įvykius, ir tapo

Paminklinis akmuo Tolminkiemyje

A. Vaškevičiaus nuotr.

aiškiaregiu, o Rambynas – sunkų akmenį. Jis ruošėsi tą akmenį pernešti per Nemuną ir ant stačiojo kalno pastatyti aukurą dievams...

Tą vakarą Rambyno kalnas, toji šventoji žemė, buvo panaši į didelį nuostabiausiomis spalvomis žėrintį aukurą. Jo šviesa sklido į kitą Nemuno pusę, į Mažąją Lietuvą, kaip kažkada Donelaičio šviesa veržėsi iš ten...

1. Prie Baltijos nuo seno gyveno baltai. Ir ne tik prie Baltijos. Visiems, kas domisi baltų priešistorė, verta atidžiai perskaityti mokslininkės ir tyrinėtojos iš Venesuelos Jūratės Statkutės de Rosales knygą „Europos šaknys ir mes, lietuviai“. Autorė teigia, kad „etninės baltų žemės tęsėsi nuo Baltijos jūros iki Desnos santakos su Dnepru pietuose, o pirmaisiais mūsų eros dešimtmečiais Vakaruose beveik iki Oderio“ (186 p.), taip pat profesoriaus Eugenijaus Jovaišos knygą „Aisčiai“.

2. Laiško nuorašas eksponuojamas Tolminkiemio muziejuje. O „Metuose“, nerinkdamas žodžių, K. Donelaitis tiesiai byloja: „Vokiečiai lietuvinką per drimelį laiko“, „lašinių lietuviškų prisiėdę, viežlybus lietuvininkus išpeikti nesigėdi“ ir kt.

3. Literatūros kritikas L. Gineitis, rašydamas apie K. Donelaitį „Lietuvių literatūros istorijoje“ (T. I, p. 44) užsimena, kad baigdamas teologijos studijas Karaliaučiaus universitete, K. Donelaitis „turėjo progos klausytis Karaliaučiuje atliekamos kantatos „Žiema“ (vokiečių poeto H. Brokės tekstas). Tai galėjo paskatinti jaunuolį vėliau patį imtis keturių metų laikų siužeto“.

4. L. G. Rėzos paruoštas dainų rinkinys „Dainos oder Litthauische Volkslieder“ išėjo Karaliaučiuje 1825 m. (85 dainos su vertimais į vokiečių kalbą ir 7 melodijos). Knygoje pa-

teikiamos ir L. G. Rėzos pastabos, straipsnis apie lietuvių liaudies dainų tyrinėjimus, kai kurių dainų melodijos. Tai pirmas lietuvių liaudies dainų rinkinys. Prašė J. V. Getės parašyti leidiniui prakalbą ir surasti leidėją, bet vokiečių poetas nieko neatsakė, nors žavėjosi lietuvių liaudies dainomis ir teigė, kad „poetinė talentą valstietis turi lygiai tokį pat, kaip ir riteris“ (A. Sabaliauskas, Mes, baltai, Kaunas, 1986). J. V. Getė vieną dainą panaudojo savo kūriniui „Žvejė“ – „Die Fisherin“ (Lietuvių liaudies dainomis ir jų tyrinėjimais susidomėta pasaulyje. L. G. Rėza mirė 1840 m., iš paliktų lėšų jo pageidavimu buvo pastatytas studentų bendrabutis. Palaidotas prie Brandenburgo vartų Knypavos (katedra) kapinėse. Steloje buvo iškalti L. G. Rėzos žodžiai: „Tikėk, dirbk dorai aukštesniam gėriui“. Išlikusi prieš Antrąjį pasaulinį karą Kauno universiteto profesorius Juozo Ereto daryta nuotrauka. Knypavos kapinių vietoje pastatytas vaikų darželis (dabar – Bagretiono g. 135).

5. J. F. Holfeldui mirus, rankraščiai atiteko giminėms, o vėliau juos iš varžytinių nusipirko Tilžės gyventojas R. Vestfal. K. Donelaičio kūrinių nuorašus ji perdavė „Prūsijos“ draugijai, po Antrojo pasaulinio karo jie dingę.

6. Dar keli žodžiai apie L. G. Rėzą. Sudarė ir 1825 m. savo lėšomis išleido lietuvių dainų rinkinį „Dainos oder Litauische Volkslieder“ (85 dainos su vertimais į vokiečių kalbą ir 7 melodijos). 1824 m. išėjo „Aisopas, arba Pasakos“ – L. G. Rėzos išverstos 102 Ezopo, 6 K. Donelaičio ir 7 kitų autorių pasakėčios.

7. A. Mickevičius poemą „Gražina“ praturtino gausiais paaiškinimais. Komentuodamas lietuvių būdą, jis pasitelkė pagalbon Liudviką Gediminą Rėzą: „Neseniai miręs Karaliaučiaus profesorius Rėza tarp kitų lietuvių literatūros paminklų paskelbė lietuvių Donelaičio hegzametru parašytą poemą apie keturis metų laikus, pridėdamas vokišką vertimą ir mokslinius paaiškinimus. Minėtoji poema dėl turinio ir gražios išraiškos verta pagyrimo ir tu dar turi būti mums ypatingai svarbi, kad yra tikras lietuvių liaudies papročių paveikslas. Šlovė atminimui garbingojo vyro“ (A. Mickevičius, Lyrika, baladės, poemos. P. 380).

